

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

J. NØRREGAARD

Peder Skram og Elsebe Krabbe

Fortale.

Den 22de August 1886 rejstes der paa Østbirk Kirkegaard ved Horsens et Mindesmærke over Peder Stram og hans Hustru Elsebe Krabbe. De var i sin Tid blevne gravlagte inde i selve Kirken, men ved Skandsættelse af denne 1856 flyttedes deres Lig ud paa Kirkegaarden, medens deres Ligsten med deres indhugne Billeder paa endnu findes inde i Kirken bag Alteret i Bæggen. For at nu disse Grave ikke skulde henligge ganske uden Mærke eller Værn, fattes der 1881 en Indsamling i Gang til en Mindesten paa dette berømmelige Tegtepars virkelige Hvilested, og denne var det, som afløredes den 22de August f. A.

De mellemliggende over 300 Aar har naturligvis hos den nærværende Slægt udbiøst Billedet noget baade af selve disse to Personligheder, der er blandt de smukkeste i vort Folks Historie, og af de Begivenheder, som danne Baggrunden for deres Liv.

Derfor udgives nærværende historiske Skildring, bygget paa de paalideligste Kilder.

Testrup, i Juli 1887.

Forf.

Peder Skram til Urup (i Østbirk Sogn mellem Skanderborg og Horsens), er af en gammel dansk adelig Ægt. Hans Farfader Peder Skram var en meget anset Mand i Kristoffer af Bayers Dage. Hans Fader var Kristen Skram til Urup, hans Moder Fru Anne Leventlow. Denne døde, da Peder Skram var 4 Aar gammel, men hvilket Aar dette har været, er usikkert; hun levede endnu 1504, og naar derfor hans Datter Olive, der har skrevet sin Faders Levned, siger, at han var over 90 Aar 1581, da han døde, saa kan det ikke være rigtigt; vistnok er han her gjort ti Aar ældre, end han virkelig var, saa at hans Fødselsaar maa sættes omkring Aar 1500. Fra det 4de til sit 8de Aar opdroges han hos sin Mormoder fru Margrete Urne paa Søbo ved Faaborg, og da han var bleven 8 Aar gammel, sendtes han til Ridder Ole Lunge paa Tirsbæk ved Vejle, for at han sammen med enes formodentlig jævnaldrende Børn kunde lære at læse og skrive, og der oplærtes han i Tugt og Lydighed saa vel som i Gudsfrøgt efter Tidens Opfattelse deraf, det vil sige, at han lærte „Troen“ og „Fadervor“ med Budordene, og lærte nogle af de almindeligste Kirkesalmer og formentlig en Del Helgenhistorier; thi dette falder jo endnu inden Luthers Optræden, i Kong Hans's og maaske de første Aar af Kristian den 2dens Regering. Efter almindelig Adelskik sendtes han derpaa som en Dreng i Tjeneste hos en anden Adelsmand, hos hvem han kunde lære at omgaaes med Baaben, passe Heste og ride for derved efterhaanden at dygtiggjøres til Rytter-

tjeneste i Kamp. Fra nedens skulde der begyndes, og intet Arbejde ansaas som under en saadan Adelsdrenge Værdighed, og da Peder Skram var sund og stærkt bygget samt oplagt til al legemlig Idræt, har han stiftet sig vel som en „oprigtig Adelsperjon“ hos Henrik Gøye (udt. Gjø) til Skjærringe paa Falster, hvorhen hans Fader sendte ham. Hos ham blev han, indtil han fik Sølvsporerne som Væbner, og tjente ham derefter som saadan med to Heste. I denne Tid døde hans Fader; Peder Skram var i den Anledning hjemme paa Urup til hans Jordfæstelse, og ved det derpaa følgende Skifte mellem ham og hans Søstende fik han Urup, men blev alligevel i Tjeneste hos Henrik Gøye og gjorde hos ham sin første virkelige Krigstjeneste i Sverrig 1518; han var her med i Slaget ved Brännkyrka, hvor hans Broder Anud Skram faldt. Han selv teede sig saa fortræffelig under Kampen, hvor det var ham betroet at vare paa Henrik Gøyes eget Liv, at denne ikke kunde prise ham nok derfor, og ved Hjemkomsten her fra var det, han blev udnævnt til Væbner som Løn for Tapperhed over for Rigets Fjender og for Trostid mod sin egen Husbond.

I samme Mandes Tjeneste deltog han i det næste Felttog mod Sverrig 1520, og her kom han til at udføre en modig og dristig Daad. Det var under Kampen ved Uppsala, da Mogens Gyldestjerne, som førte Hovedbanneret, saaredes, saa Blodet løb ham ned over Øjnene, og han nær havde forblødt sig, medens to svenske Rnægte havde ført Hesten med ham paa til en Side, — da kom Peder Skram løbende, dræbte den ene af de to Rnægte, medens den anden løb sin Vej, førte Mogens Gyldestjernes Hest ved Tøjlen tilbage til Hæren og hjalp ham derefter til rette, saa at baade hans Liv reddedes, og det danske Hovedbanner bevaredes. Til sin Død priste Mogens Gyldestjerne ham for denne hans brave Færd.

Efter dette Togs Slutning og Sverrigs fuldkomne Underkastelse, drog Peder Skram bort fra Henrik Gøye og tog i det Sted Plads hos Biskop Dve Wilde af Aarhus, hvem han tjente med 4 Hefte. Den Tids Biskopper var jo tillige mægtige Lensmænd og Krigere, og det ansaas for en Gæve at tjene som Bæbner hos en saadan. Dve Wilde var nu desuden en baade dygtig og brav Mand, i hvis Selskab der var meget godt at lære, og ved at være hos ham havde Peder Skram den Fordel let og ofte at kunne se hjem til sin Gaard Urup. Men da Blodbadet i Stokholm og Kong Kristjans haarde Fremfærd igjennem Sverrig gav Stødet til en Rejsning af Adels- og Lensmænd i hele Danmark, og da dette førte til, at Kong Kristjan forlod Riget, medens Kjøbenhavn blev holdt paa hans Vegne af Henrik Gøye, da kom Peder Skram i den mislige Stilling at maatte kæmpe baade mod sin forrige Husbond og mod sin tidligere Konge. Han var nemlig i Dve Wildes Følge med ved Kjøbenhavns Belejring 1523—24 og fik ved den Lejlighed to Saar, i den højre Arm og den højre Haand. At en Yngling paa et Par og thve Aar, som Peder Skram den Gang var, skulde have næret væsentlig andre Følelser for Kong Kristjan end de, som den Gang raadede hos Flertallet af hans Stand, er ikke at vente; der findes i hvert Fald ikke Spor deraf. Han har vistnok i den bortdragne Konge set den lovløse Tyrann, som man var berettiget til at opsiges Huldstab og Trostabs, naar han brød sin Haandfæstning; og da Hertug Frederik af Gottorp var bleven tagen til Konge i Viborg, og Kong Kristjan fort efter forlod sit Rige, har Peder Skram vist anset det som den retfærdigste Sag af Verden at tvinge det gjenstridige Kjøbenhavn til Overgivelse. Snart efter kom han desuden Kong Frederik den første saa nær, at hans Hustru kunde skrive om Forholdet imellem dem, at dette var

ikke blot som mellem en Underfaat og hans Herre og Konge, men ogsaa som mellem en Søn og hans Fader, og at Peder Skram kunde have begrædt hans Vortgang til sin Død, om det havde kunnet hjælpe. Intet tyder saaledes paa, at han skulde være gaaet uvillig ind paa at følge sin Husbond Ove Bilde i hin Kamp.

Pinligere maatte det vel være ham at stride mod den brave og dygtige Henrik Gøye; men selv om dette har været saa, var derved intet at gjøre; thi som Væbner hos Ove Bilde var det hans utvivlsomme Pligt, som intet uden en Indrømmelse fra hans Høvding's Side kunde fri ham fra, at følge ham i Kampen, naar han kaldtes dertil. Han var jo ligefrem i hans Tjeneste, og da Kjøbenhavn var overgivet, og han med sin Herres Tilladelse havde fulgt de lejede Krigsknægte ned til Tyskland og der havde deltaget i en Fejde, som Erkebiskoppen af Bremen førte med sine Underfaatter i Verden*), se vi ham ogsaa vende tilbage til sin Husbond Ove Bilde og fortsætte sin Tjeneste hos ham. At der skulde have været noget at dable ved Peder Skrams hele Færd paa denne Tid, er der ikke Spor af i hans Samtids Dom om ham, og derom kunde der heller ikke ret vel være Tale efter Lensordenens hele Præg. Var en Krigsmand blot den Høvding tro, hos hvem han tog Tjeneste, saa var der intet at sige paa ham. Rimeligvis har han som saa mange andre af Datidens Krigsmænd været optagen af Kampens Glæde uden nøjeregnende Hensyn til, hvad der kæmpedes for eller imod, og naar han da kort Tid efter drog ud af Landet sammen med en anden dansk Adelsmand, Knud Henrikson Sparre til Klogerup, og tog Tjeneste hos Kurfyrsten af Mainz, det romerste (o: tyste) Kejserriges Kansler, under den

*) Verden (udt. Ferden), et Landstabs i Nordtyskland, tæt op til Bremens Erkestift.

Samtidigt Billede af Peder Stram,
tegnet af Professor Magnus Peterfen efter Originalmaleriet paa Rosenborg.

store Bondekrig i Tyskland, da er man vist ikke berettiget til deri at se en Lust til at komme Bønderne til Livs, men kun en Drift til Kamp og højst maaske en Trang til at være med at værne den borgerlige Orden, hvor den var udsat for at forstyrres af Oprør og Selvtægt som i hin tykke Bondekrig, hvilken jo ogsaa Luther saa stærkt fordømte. Han og hans Kampfælle vandt stor Berømmelse for deres Færd i denne Krig. Efter sin Hjemkomst tog han Tjeneste som en af Kong Frederiks Hoffinder og var hos ham i tre Aar i stor Yndest, saa at han 1532 fik Len i Norge paa 10 Aar. Han beskrives af sin Datter som en bredskuldret, ikke høj, men kraftig bygget Mand med lyst og langt Haar og kløftet Skjæg, navnlig meget armstærk og med saa haarde Hænder, at, naar han tog en Haandsfuld Højselnødder, kunde han i sin Haand knuse dem i Stykker, saa at kun tre eller fire var hele af dem. Desuden var han meget haardsør, en udmærket Rytter og færdig i al ridderlig Fdræt, saa at han kun een Gang blev overvunden i Dystridt, nemlig af Kong Kristjan den tredje. Han var desuden munter og omgængelig, havde Yndest hos hver Mand og en særlig Gave til at forlige usamdrægtige Folk. Vist nok var han ogsaa meget hidsig og fik adskillig Ulempe deraf i sit Liv, men tillige aaben og ærlig til at sige sin Mening over for hvem som helst.

Denne hans aabne og ærlige Natur kom ret paa Prøve i Aaret 1532, da han sendtes til Norge under den Krig, som der oppe førtes med Kristjan den anden, der var vendt hjem med Skibe fra Holland for at gjenerobre sine Riger.

Hidindtil havde Peder Stram kun kæmpet til Lands, men nu sendtes han som Høvedsmand over Krigsknægtene paa Kong Frederiks Flaade op til Undsætning af Akershus Fæstning, der belejredes af Kong Kristjan den anden.

Paa Bejen var han med til ved Fersøen ud for Tønsberg at tage fem af Kong Kristjans hollandske Skibe, som her laa for Anker, og derefter ilede han op mod Akerhus og kom der til d. 28de Marts 1532. Men her laa Isen saa fast og tæt, at det først efter flere Dages besværlig Isning lykkedes at komme Fæstningen saa nær, at der kunde tænkes paa at skaffe de Folk og det Krudt derind, som man saa højlig trængte til. Natten mellem den 4de og 5te April vovede Peder Stram da at sende 30 Landsknægte og 6 danske Karle, hver med en Sæk Krudt og Rugler og med en Tromme, over Isen til Slottet; de havde alle hvide Skjorter over Rustningerne og slap saaledes usete, men med stor Møje op paa Slottet gennem et Skydehul. Breve fulgte med fra Peder Stram og Tite Gifeler, den egentlig søkyn-dige Admiral om Bord paa Flaaden, til Høvedsmanden paa Akerhus, Mogens Gyldenstjerne, hvori de forklarede Grunden til, at Undsætningen denne Gang var saa lille, men en større Flaade vilde snart komme, hvorfor de snarligt maatte skynde sig tilbage til Danmark, og inden fire Uger vilde de være her igjen. Støttet til den modtagne Undsætning angreb Mogens Gyldenstjerne Kong Kristjans Hær, medens Peder Stram hjalp ham med Kanonerne paa Skibet „Michael“; et Udfald skete fra Fæstningen, der tilspøjede Fjenden stor Skade, og da Peder Stram og Tite Gifeler derpaa sejlede til Danmark og paa Bejen nedad endnu tog nogle hollandske Skibe og brandstattebe langs Oslo (Kristiania) Fjord, kunde de hjembringe baade adskillige tagne Skibe og Fanger og meget Bytte. Den 14de April var de atter i Øresund, den 2den Maj gik den store lovede Undsætningsflaade (bestaaende af danske og hanseatiske Skibe) under Sejl til Norge under Ansørsel af Biskop Knud Gyldenstjerne, Hr. Mogens's Broder, og 25 Skibe stærk sejlede den den 7de

Maj ind mod Oslo. Ogsaa her var Peder Skram om Bord. Fjenden forfærdebes over denne Styrke, stak Ild paa sin Lejr og trak sig ind i Oslo selv. Hermed var Akershus befriet, og efter en Raadslagning mellem Brødrene skred man til at beskyde Oslo og de ved den liggende Skibe, og snart stode disse og Søboderne tæt derved i Iys Luc. Det var en Ulykke saa vel for Kong Kristjan som for Vhen, og straks efter indledte Kongen Underhandlinger med Knud Gyldenstjerne.

Denne indlod sig ogsaa efter Samraad med sin Broder, den norske Rigsraad Niels Lykke og Høvedsmanden for Kong Frederiks Landsknechte Reinvald von Heidersdorf paa disse Underhandlinger, og dertil var de efter deres Skjøn fuldkomment berettigede ifølge den Fuldmagt, som af Kong Frederik var dem medgivet; thi denne lød paa fuldstændig Handfriehed over for alle Forhold i Norge, saa at de endogsaa skulde kunne besegle Breve i Kongens Navn og med hans Segl med samme Gyldighed, som om han selv havde gjort det. Den eneste Mulighed, som paa Forhaand var afflaaren, var den: at indrømme Kong Kristjan noget Land; men i alle andre Retninger var deres Hænder ganske fri. I Henhold hertil betænkte heller ingen af dem sig paa at forhandle med Kong Kristjan, og Mogens Gyldenstjerne havde desuden for ikke længe siden faaet et særligt Brev fra Kong Frederik, hvori denne for at undgaa Blodsudgydelse udtaler Ønsket om et Forlig med Kong Kristjans Landsknechte om fri Afmarch gjennem Danmark til Tyssland. Hertil kom, at man gjerne vilde trække Tiden noget ud, fordi man ventede Forstærkning af svenske Bergsmænd og Ryttere, som Gustav Basa havde lovet at sende. Underhandlingerne blev altsaa begyndte; men de afbrødes efter 4 Dages Forløb, fordi Kong Kristjan forlangte at indsættes i sine Riger og Lande og, da dette bestemt af-

stoges, fastholdt, at Norges Rige skulde foreløbig anerkjendes som staaende under ham. Dette kunde og vilde man ikke indrømme ham, medens man tilbød ham frit Lejde til at drage til sin Farbroder og, naar han vilde opgive sit Forehavende (Erobringen af Rigerne), tilfagde ham Kong Frederiks Mildhed med et „naadigt og ærligt Underhold, som det anstaar en saadan Herre og Konge“. Dette gik imidlertid Kong Kristjan ikke ind paa, og saa optoges da Fejden igjen.

— Samme Dag, som dette skete, affendtes Peder Skram tillige med Junker Wilken Steding, som havde været tilstede ved alle Underhandlingerne, til Kong Frederik, ikke for at bede om Tilladelse til at fortsætte Underhandlingerne paa det af Kong Kristjan givne Grundlag, men for at sætte Kongen ind i, hvorledes Sagerne stod, og fremfor alt for at bede om Forstærkning af Mandskab og Penge, uden hvilke de ikke vilde kunne „nedlægge Kong Kristjans Magt“.

For anden Gang i denne Krig drog da Peder Skram til Danmark, og han og hans Ledfager traf Kong Frederik paa Gunderslevholm, Rigshofmester Mogens Gøyes Herresæde midt paa Sjælland. Her udstedte Kong Frederik da en Svarskrivelse til Knud Gyldenstjerne og de to andre udsendte Mænd; denne medgav han Peder Skram og Wilken Steding, som kort efter rejste tilbage til Norge. Men desuden gav han dem mundtlig Bæsteb om sin Vilje, og da de derpaa var afrejste, indhentedes de i Helsingør af Kongens Sekretær Axel Jul, der endnu yderligere indskærpede dem Kongens Vilje ved mundtlig eller maaste tillige skriftlig Bæsteb fra ham. Hvad indeholdt da hin Svarskrivelse? Kongen tilbagekaldte ikke den en Gang udstedte Fuldmagt; han forbød dem ikke fredelige Underhandlinger; men han udtalte, at han ikke ansaa det for raadeligt, at de fremtidig gik saa vidt, som de sidst havde gjort;

han udtalte som sit Ønske, at de med Magt skulde slaa Kong Kristjan af Norge og ingen „Handel med hannem indgaa, uden han vilde give sig paa Naade og Unaade“, og han forbyder dem at underhandle med Fjenden uden de „menige“ (d: underordnede) Befalingsmænds og Høvedsmænds Samtykke og Vilje. I Overensstemmelse hermed lovede han dem ogsaa det meste af den Forstærkning, som de havde bedt ham om, og erklærer for Resten, at han henstiller alt andet til „deres eget gode Raad“.

Med denne Bæstede kom da Peder Stram tilbage til Norge den 30te Juni, og efter Peder Strams og hans Hustrus udtrykkelige Erklæring overbragte han trolig, hvad der var ham paalagt, baade den skriftlige og mundtlige Bæstede fra Kongen.

Men i Mellemtiden havde Knud Gyldenstjerne og de andre Medunderhandlere allerede sluttet Forlig med Kong Kristjan, og skjønt dette ikke var beseglet, da Peder Stram og Junker Wilken Stebing kom tilbage fra Danmark, saa var dog ikke blot alle Aftaler truene, men det Lejdebrev, som skulde gives Kong Kristjan, for at han trygt kunde drage til sin Farbroder, var allerede udstedt og beseglet 2 Dage forud. I Forliget havde Kong Kristjan lovet at overgive Norge i sin Farbroders Bold, og naar han gjorde det, var der blevet ham selv med 200 Lejsagere tilfagt frit Lejde til Danmark for der at underhandle med sin Farbroder med Udsigt til et fyrsteligt Underhold, om han kom overens med denne. Ulykkeligvis dette derimod ikke, skulde Kongen uhindret søres tilbage til Norge eller til Tyskland med sit Følge, dog at han ikke i Mellemtiden foretog sig noget til Skade for Kong Frederik eller hans Lande. Hans Landsknegte skulde have fri Rejse gennem Danmark til Tyskland. Kun hvis Kong Frederik skulde dø, medens Un-

derhandlingerne stod paa, gaves der ham en Udsigt til atter at blive Konge, i det mindste i Norge, saafremt „Danmarks Riges Raad og Menighed“ vilde gaa ind derpaa.

Dette Forlig var fremgaaet af lange Underhandlinger, som Kong Kristjan atter havde indledet, fordi han savnede tilstrækkelige Stridskræfter og til sidst aldeles mistviede om den Forstærkning fra Holland, som han tidligere havde ventet. Og Knud Gyldestjerne og de andre Befalingsmænd gik med Glæde ind paa et saadant Forlig, fordi ogsaa de i høj Grad trængte til Forstærkning, hvis de skulde kunne faa Ende paa Krigen, inden Kong Kristjan fik Hjælp eller maaske drog op til sine Benner i det nordensjælske. Kun Hansstæderne, fra hvilke der var 14 Skibe med i Knud Gyldestjernes Flaade, gjorde Banskeligheder ved overhovedet at slutte Forlig med Kong Kristjan; de foretrak en Afgjørelse ved Kamp. Men da Knud Gyldestjerne forestillede dem, at der kunde følge store Ulykker paa, hvis man vægrede sig ved at gaa ind paa dette Forlig, og at de vilde komme til at bære Ansvar herfor og erstatte Skaden derved, saafremt man søjede dem, gav de efter og beseglede Vejdebrevet tilligemed de andre Mænd. Knud Gyldestjerne hævdede udtrykkelig, at han havde fuldkommen Magt fra Kong Frederik til at handle saaledes, og at det i alle Maader var den for Danmark fordelagtigste Afslutning paa denne farlige Krig.

Da var det, at Peder Skram og Junker Wilken Steding kom fra Kong Frederik med skriftlig og mundtlig Befaling fra ham. Forandrede dette nu noget i Forholdet? Underhandlerne kunde eller vilde ikke se det. Fuldmagten var ikke tilbagekaldt, tvært imod bekræftet, og alt, hvad Kongen kunde ønske, var opnaaet derved, at hele Norge var ham overgivet og det oven i Kjøbet uden Spild af

Blod eller Penge. Hele Fordelen var paa Kong Frederiks Side, og hvilken Udsoning han vilde komme til med sin Brodersøn, beroede ganske paa ham selv, naar han nu snart kom til Samtale med ham; intet bindende Løfte var i saa Henseende givet. Bistnok havde Kong Frederik forbudt dem at underhandle paa det Grundlag, som først var blevet hævdet af Kong Kristian; men det havde de jo ogsaa, inden Befalingen kom, fraveget; nu var jo Norges Overgivelse til Kong Frederik Grundlag for hele Overenskomsten; som en slagen og hærløs Mand førtes Kong Kristian til Danmark, og at der krævedes Overgivelse paa Raade og Unaade af ham, kunde dog kun, mente de, staa i Forbindelse med hans Planer om at erobre Land, — Planer, som nu vare kuldkastede. Knud Gyldestjerne og hans Medunderhandlere skjønnede i Genhold til saadanne Overvejelser ikke rettere, end at det aftalte Forlig med fuldkommen Tryghed maatte kunne underskrives og besegles, og de søgte sig ikke tilskyndede, endelige forpligtede til at meddele Kong Kristian det mindste om de modtagne Befalinger fra Kong Frederik; dette vilde kun kunne virke forvirrende og forsinkende paa Underhandlingernes endelige Afslutning. Den 2den Juli undertegnedes og besegledes da Forliget med Kong Kristian af alle de tilstedeværende ledende Mænd, ogsaa af Junker Wilken Steding, — men ikke af Peder Stram, som udtryffeligt nægtede at skrive under.

Hvorfor gjorde han dette? Man har senere paa-
staaet, at Grunden var den, at han mundtlig skulde overbringe et bestemt Forbud fra Kongen mod alle fredelige Underhandlinger med Kong Kristian, med mindre han vilde overgive sig paa Raade og Unaade, og i Elsebe Krabbes Levnedsbefrielse af hendes Mand findes dette bestemt fremhævet, ligesom ogsaa, at han har overbragt dette Forbud til Knud Gyl-

denstjerne nøjagtig, som han har faaet det. I Mod-
sætning hertil paastod Knud Gyldenstjerne altid, at han
ikke havde modtaget noget saadant mundtligt Forbud,
der indskrænkede og ophævede hans oprindelige Fuld-
magt. Der findes heller ikke ellers hverken i danske
eller tyske Kilder noget Spor af, at et saadant alminde-
ligt og bestemt Forbud er blevet modtaget og overbragt
af Peder Skram, og Fru Elsebe Krabbes Meddelelser
turde da maaske hvile paa en Misforstaaelse af det hele
Forhold.

De skriftlige og mundtlige Befalinger, som han
skulde overbringe, har ganske sikkert stemt overens, blot
at de sidste bestemtere skulde fremhæve Hovedpunkterne i
de første; men disse gif, som ovenfor angivet, ud paa,
at Kongen ønskede Krigen fortsat og ingen andre Under-
handlinger indledede end saadanne, der kunde føre til
Kong Kristjans Overgivelse paa Naade og Unaade, —
alt under den Forudsætning, som Meddelelserne
fra Norge indeholdt, at Kong Kristjan fastholdt
sit Krav paa Landvinding og Herredømme.
Dette har Peder Skram og Junker Wilken Steding
ogsaa troligen overbragt Knud Gyldenstjerne; men da
hin Forudsætning nu var bortfalden ved Overgivelsen
af Norge, saa stod der jo nu intet i Vejen for at slutte
Forlig paa de fastsatte Betingelser. Dette har vel
ogsaa bestemt Wilken Steding til at underskrive For-
liget. Men Peder Skram har ikke kunnet slaa sig
til No dermed; han har efter sine Samtaler med Kong
Frederik faaet det bestemte Indtryk, at denne ikke ønskede
at faa en Samtale med sin Brodersøn, med mindre han
bragtes ham som en Fange paa Naade og Unaade, og
selv om han da ikke vilde nægte, at Knud Gyldenstjerne
kunde have Ret i sin Opfattelse efter en udvortes, reen juri-
dift Sammenstilling af den oprindelige Fuldmagt med

de senere af ham overbragte Befalinger, — hans Samvittighed har dog sagt ham, at jaaledes var det vist ikke Kongens Mening; ja selv om han har været overbevist om, at Knud Gyldenstjerne hverken vilde svige Kong Kristjan eller snige sig fra Lydighed mod Kong Frederiks Befalinger, — ja har han dog for sit Bedkommende ikke kunnet godkjende det indgangne Forlig; en Forudsættelse har sagt ham, at der vilde rejse sig Ulykker deraf.

Alle vare enige om, at der forelaa et Paabud fra Kong Frederik om kun at slutte Forlig med Kong Kristjan mod Overgivelse paa Naade og Unaade; Peder Skram hævdede nu, at dette udelukkede det omtalte frie Lejde. Men Knud Gyldenstjerne fortolkede hint Paabud i Henshold til den tidligere Fuldmagt og de nærværende Forhold og paastod, at det frie Lejde forligtes vel dermed. Peder Skram ansaae det derimod for rigtigst at følge Ordlyden uden Hensyn til de forandrede Forhold. Knud Gyldenstjernes Fortolkninger har, hvor juridisk retmæssige de end i sig selv monne være, forekommet Peder Skrams enfoldige og ærlige Sind tvivlsomme og farlige.

Derfor nægtede han sin Underskrift, uagtet det maatte bringe ham i en skjæv Stilling til alle de andre ledende Mænd. Det er dette Træk af Peder Skrams aabne, ærlige og rebelige Karakter, som lærer os ham at kjende saaledes, som han virkelig var gennem hele sit Liv, og det er saa meget mere værdt at fremhæve denne hans Optræden, som de paafølgende Begivenheder saa klart bekræftede hans Betæneligheder og Anelser.

Det viste sig jo nemlig, at, da man kom til Kjøbenhavn med Kong Kristjan om Bord, vilde hverken Kongen eller Rigsraadet anerkjende det givne Lejde eller stede Kong Kristjan for Farbroderen til mindeligt Forlig, og dog vovede ingen paa dette Tidspunkt at benægte, at Overenskomsten med ham var retslig gyldig og bindende. Man besluttede

sig da til, under Paaskud af, at Gustav Vasas og Hanses-tædernes Mening maatte indhentes, at sætte Kong Kri-stjan i midlertidig Forvaring paa Sønderborg Slot; men samtidig overgav man hans Bevogtning til 8 Rigs-raader, og disse indgik med Kong Frederik en edelig gjensidig Forpligtelse om aldrig at slippe ham løs igjen.

§ Virkeligheden blev altsaa Lejdet brudt paa den skjændigste Maade, selv om man efter Evne søgte at dække derover. At denne svigefulde Færd har været Peder Skram imod, er saare sandsynligt, uagtet det var hans egen senere Svigerfader Tyge Krabbe, som nærmest havde foreslaaet den hele Fremgangsmaade; efter Peder Skrams Mening burde man aldrig have lovet den fangne Konge det frie Lejde — men han havde ingen Del i den Uret, som her skete. Blandt alle de mange hadefulde og urolige Stormænd har han i disse Dage kunnet gaa omkring med opløstet Bænde. Men desværre laa Sagen lige saa lidt nu i hans Haand som tidligere i Norge.

Da det senere gjaldt om at forsvare hele denne skjændige Fremfærd for Verden, vendte alle Klager sig mod Knud Gyldenstjerne, og man beskyldte ham for at have handlet stik imod Kong Frederiks udtrykkelige Befaling, hvorfor denne og Rigsraadet var i sin gode Ret til at nægte Forliget Anerkjendelse. Som vi har set, er Sagen ingen-lunde saa klar; men under en 10-aarig Pennesejde om denne Sag sloges det saa fast i manges Bevidsthed som det rette Forsvar for Kongen, at ogsaa Elsebe Krabbe er bleven paavirket deraf, da hun skildrede sin Mand's Færd ved denne Lejlighed, og endnu i vore Dage er dette den almindelige Fremstilling af disse For-hold. Men den er ikke fuldt retfærdig. Knud Gylden-stjernes Brøde bestod mindre i, at han gav Kong Kri-stjan frit Lejde til Danmark, end deri, at han ikke

bestemt over for Rigsraadets og Kongens Ubvilje og Modstand hævdede, at det skulde holdes retfærdig og ærlig. „Havde han det gjort, vilde det uden Tvivl være blevet holdt“, siger den samtidige Forfatter, Povl Helgesen.

Har Peder Skrams Redelighed saaledes her staaet sin Prøve, saa stod han ogsaa under dette Krigstog sin Prøve som Søhelt, og fra nu af træffe vi ham mest til Søs, naar det gjaldt Rigets Bævn; her vandt han i hvert Fald sin egentlige Berømmelse som „Danmarks Døvehaals“; de norske Sørjægere i 1532 har været hans Skolegang dertil.

Men forinden knyttedes hans Liv sammen med Elsebe Krabbes, og vi vende os da til hende først.

Elsebe (eller Elsabe o: Elisabeth) Krabbe var født den 12te April 1514 paa Helsingborg Slot. Hun var en Datter af Rigets Marsk Hr. Tyge Krabbe til Busstrup og Begholm i Salling og Hustru Fru Anne Rosenkrands, og hun tilhørte saaledes en af Landets anseeligste Adelslægter. Efter Datidens Skik opdroges hun fra sit 3dje til sit 13de Aar hos sin Mormoder paa Bjørnsholm Fru Birgitte Thot, gift med Niels Rosenkrands. Derefter var hun i 5 Aar i Huset hos sin Svoger, Hr. Byrge Alfstand til Glimminge i Skaane. Aaret efter sin Hjemkomst derfra trolovedes hun i Vor Frues Kapel i Kjøbenhavn med Peder Skram Onsdagen før St. Hansdag 1533. Ved samme Lejlighed trolovedes hendes Broder Mogens Krabbe med Karine Jakobsdatter Ged til Rykholm i Skaane, og det Selstøb, som (under Herredagen) overværede denne Højtidelighed, hvorved Ægtefæltet ansaas som gyldig indgaaet, viser bedst, hvor højt i Samfundet de omtalte Slægter vare stillede: der var 7 Bisper og 22 Ridderzmænd foruden mange andre Adelsmænd nærværende, og Handlingen

udførtes af Biskop Ove Wilde af Aarhus, hos hvem Peder Skram jo tidligere havde gjort Tjeneste. Selve Brylluppet stod imidlertid først 1535 den 20de Marts paa Helsingborg Slot. Med Elsebe Krabbe fik hendes Mand Skedal i Halland, hvilken Gaard han opbyggede af nyt ligesom ogsaa sin egen Gaard Urup i Jylland. Hun var en kraftig, klog, modig og from Kvinde, vel kyndig i den hellige Skrift, som hun stadig læste i; hun manglede ikke gode Evner til at skrive Salmer, mest efter Davids; og ligesom hun altid viste Kirken og dens Tjenere den højeste Ærbødighed, saaledes bar hendes Liv, hvor hun fik Lejlighed dertil, Vidnesbyrd om den Gudsfrugt og Sagtmodighed, som sømmer sig for en Kristen under alle Forhold. Hun fødte sin Mand 18 Børn, af hvilke dog 3 Døtre døde i Svøbet, medens de andre 15, 7 Sønner og 8 Døtre, bleve voksne, og 1 Søn og 7 Døtre overlevede Forældrene.

Det bevægede Liv, hun kom til at leve med Peder Skram, skulde ogsaa lægge Beslag paa en saadan Kvinde's Kraft og Fromhed, og hun delte alt trolig med ham. Men ogsaa uden for sin nærmeste Kreds ansaas hun for en god og paalidelig Raadgiverinde, duelig til Hjælp og Trøst. Dronning Sofie fik hende tilkaldt, da hun ventede sin Nedkomst med Kristian den 4de, og Holger Rosenkrands til Boller, med hvem hun var i Slægt gennem sin Moder, og som var hendes og hendes Mand's gode Ven, „oplod sit Hjærte" for hende, da han laa paa sin Døds seng, og blev af hende trøstet til det bedste. Med Fru Birgitte Gøye, Herluf Trolles Hustru, stod hun i en stadig og fortrolig Brevveksling, og disse to mærkelige Kvinder synes at have lignet hinanden i Natur; de knyttedes til hinanden baade ved den fælles Gudsfrugt og ved den Kjærlighed til Folk og Land, som levede saa stærkt i Datidens bedste

Adelsslægter. Fru Elsebe Krabbes djærve og brave Karakter kommer ret frem i den Levnedsskildring af Peder Stram, som hun i sit Sølvbryllupsaar forfattede til sine Børn, for at de kunde have saa paalidelig Væfsted som muligt om deres Faders ærlige og dygtige Færd lige over for de mange løse og uretfærdige Domme, der let maatte komme dem for Øren. En af Døtrene, Olive Stram, gift med Johan Due til Gjedsholm i Skaane, byggede herpaa senere en udsørligere Skildring af sin Faders Liv og Bedrifter. Begge disse Skildringer ligge til Grund for nærværende Fremstilling.

Peder Stram og Elsebe Krabbe holdt Bryllup midt under den store Borgerkrig, som bærer Navn af „Grevens Fejde“. Hendes Fader var lige kommen hjem fra Kamp til Helsingborg Slot til „Fæstensøllet“ d. 2den Februar, og Peder Stram havde allerede ovre i Fyn været i en haard Strid; i denne havde han faaet 7 „Ulivskaar“ baade i Hovedet og andensteds, havde ligget i Odense under en Badstærs Tilsyn og var bleven plejet i Somfru Anne Nielsens Hus, og da han var bleven „noget til Pas“ derefter, rejste han over for at holde Bryllup; 14 Dage efter dette forlob han atter sin unge Hustru for at drage i Kampen.

Det var en urolig og farlig Tid for det danske Folk; siden Niels Ebbesens Dage havde der ikke været saa vanskelige Forhold, og Peder Stram særlig blev der stillet en alvorlig Opgave, som der hørte Mod til at paatage sig og Dygtighed og Lykke til at løse.

Luthers Virksomhed havde baade i Kristian den andens og Frederik den førstes Dage vakt et stærkt Røre her i Danmark; navnlig var der i de danske Kjøbstæder en stærkt kristelig Bevægelse, som krævede Guds rene Ord og Evangelium forkyndt i Kirkerne, og som ikke

skede Pengeofre for at naa Maalet. En Række af Fripræster gjorde under Navn af Prædikanter Tjeneste rundt om i Landet, navnlig i Viborg, Kjøbenhavn, Malmø og Haderslev. Af saadanne mødte der 1530 paa Herredagen i Kjøbenhavn 21, og der har muligvis været adskillig flere. Saadanne Prædikanter underholdtes helt af Borgerne, men de vare for Præstestabet en Bederskyggelighed og en Forargelse. Og saa blandt Adelen var der mange, som afskede denne lutheriske Bevægelse og intet vilde have at staae med disse Prædikanter og deres Hovedmand, Hans Tavsens; og dog var der i denne Stand en lignende Trang til og Forstaaelse af en Kirkerensning som den, der rørte sig hos Borgerstanden. Men fremtraadte den ikke saa voldsomt, saa var den derimod mere blandet med Egennytte, fordi Spørgsmaalet om Kirke- og Klostergods strax vakte Ulyster hos de adelige Jordbrotter og gjorde adskillige tilbøjeligere til en Kirkeforbedring, end de ellers vilde have været, — blot der kunde vindes noget derved. Blandt Bønderne var kun ganske enkelte Steder, f. Eks. i Salling, noget kristeligt Nøre; derimod var der nok stor Misfornøjelse med Adels- og Præstestabets store Magt og Rigdom og stærke Ønsker om at blive fri for Tiende, Hoveri og Skatter.

Hele dette brogede Nøre havde under Frederik den første's Regering faaet Næring, fordi Kongen havde taget Prædikanterne under sin Beskyttelse og i Modspætning til Bisperne værnet om den frie Forkyndelse, saa godt som det stod til ham, og til Trods for de Tilfagn, han i Haandsæstningen havde givet. Hertug Kristjan, hans Søn, havde i længere Tid været kjendt som en varm Ven af denne Prædikantbevægelse; ingen i Landet tvivlede om, hvad der vilde ske, hvis han blev Konge, og dette førte da til, at man paa Herredagen i Kjøbenhavn efter

Kong Frederiks Død 1533 skød baade Kongevalget og tillige med det alle andre Sager ud til næste Aar. Herved brød det omtalte Røre i alle Stænder ud i Ihs Lue, og Bønderes og Borgeres Misfornøjelse med Adels- og Præstestabets Magt og Overmod, Rigdom og Herstefyge førte da til en Borgerkrig, der snart strakte sig over hele Riget, virkede ind i Sverrig og gav Gjenlyd langt op i Norges nordlige Egne.

Men til denne Splid i Folket selv kom endnu Tyskernes og særlig Lvbæks Optræden over for de stridende Parter herhjemme.

Gjennem Tysklands forskjellige Egne gik der i det 15de og 16de Aarhundrede en stærk politisk Bevægelse fra Bodensøen og den sveitsiske Fristats Grænser lige op til Østersøen og Vesterhavet; den viste sig hos Borgerstanden og den lavere Adels, og her vendte den sig mod Tyrsterne; den viste sig hos Bønderne og vendte sig mod Adels og Præstestab; i den store Bønderkrig 1524—25 kom ret denne Bevægelses Vilddighed og Selvraabighed for en Dag med Rov og Mord og Brand. Baade Venner og Modstandere af Luther paastod, at fra ham stammede dette Røre, som nogle afstøede og bekæmpede som Djævelens Gjerninger, medens andre lobpriste det som Begyndelsen til Menneflægtens Frigjørelse. Luther har i Virkeligheden intet haft med denne Bevægelse at gjøre, den er meget ældre end han; men, naar undtages enkelte uforfigtige Ord, skjælnede han skarpt imellem den aandelige Frigjørelse fra Paveære og Præstetvang, som han vilde fremme, og den timelige Frigjørelse fra trykkende Baand og Skatter, som han henviste til Øvrighedens alvorlige Afgjørelse og Guds Dom, medens han lagde alle Underfaatter paa Hjerte at være de foresatte Øvrigheder underdanige. Dette politiske Røre havde ogsaa naaet Lvbæk, og under Indflydelse af det gik Magten i den

republikanske Stat over til en Del Talsmænd for de bredere Lag i Handels- og Haaandværkerstanden. Fjergen Bullenweber blev den omdannede Fristats Hoved og højre Arm. Men samtidig med denne politiske Omvæltning foregik en kirkelig Reformation, idet alle borgerlige Myndigheder indbød Bugenhagen til Vhen for at ordne Kirkevæsenet og Gudstjenesten paa lutherisk Vis; Messen affaffedes i alle Kirker, Klostrene omdannedes til Hospitaller, og „Guds rene Ord og Evangelium“ blev forkyndt i alle Kirker. Da alt dette skete imod Kejsserens Vilje og til Trods for hans Paatale, søgte Øvrigheden i Lybæk Støtte hos det schmalkaldiske Forbund af Fyrster og Stæder, som i 1531 enedes om at forsvare sig med Magt, hvis Kejsseren med Vold vilde forstyrre den lutheriske Kirkeskik.

Da Fjergen Bullenweber saaledes blev Fører for en paa een Gang politisk og kirkelig Bevægelse, gik det her som saa mange andre Steder i Tyskland, hvor det borgerlige og kirkelige Røre mødtes: man sammenblandede i det uendelige Guds Ord med sine egne Tanker og Paastande, gudsfrygtige Haab og Længsler med verdslige Beregninger og bildte sig selv og andre ind, at, hvad man gjorde eller sagde til sin egen Fordel, skete til Guds Ords Fremme. Dette smittede, hvor det kom i Berøring med en lignende Uro i Sindene andre Steder, og saaledes gik det da til, at den samme urene Blanding ogsaa fremtræder i Danmark, og Lybæks Optræden giver Stødet til, at den slaar ud i lys Lue.

Bullenweber havde været med til at hjælpe Kong Frederik den første imod hans Brodersøn, Kristian den anden, da denne vendte tilbage til Norge; Lybæks Udsendinge havde været de ivrigste til at faa knækket een Gang for alle denne for dem saa farlige Mand, og da han endelig ved Svig var bleven fanget, havde de af

alle Kræfter virket for, at han aldrig maatte komme løs igjen. Han havde jo den dobbelte Synd paa sig: at have forladt „Guds rene Ord og Evangelium“, da han for at tækkes sin Svoger Kejseren og for at vinde hans Hjælp havde hørt Messe og søgt Nadveren paa katholicke Vis, og at have beskyttet de hollandske Kjøbmænd paa Lybækkernes Beføstning. Derfor havde de staaet ham saa stærkt imod og støttet hans Farbroder.

Da nu Herredagen i Kjøbenhavn 1533 traadte sammen, sendte Bullenweber Udsendinge derover for bestemt at faa Tilsegn af Rigsraadet og den Konge (Hertug Kristian), som de ventede at se valgt, om Hjælp imod de forhadte Hollændere, med hvem de saa godt som havde begyndt en Krig om Overmagten i Østersøen, om Handelen paa de nordiske Landes Kyster.

Men nu stød Rigsraadet ogsaa denne Sag ud tillige med Kongevalget, og Bullenweber kunde ikke vente; hans unge Magt trængte til en Kamp, som kunde kaste Haab om Fordel ind i de lybste Kjøbmænds Sind, og hvorved den kunde vove sig stærk. Da Herrerne stød Sagen ud, vendte den lybste Frihedsmand sig til de danske borgerlige Frihedsmænd: Ambrosius Bogbinder i Kjøbenhavn og Jørgen Rok i Malmø, begge ivrige for en Kirkereform i lutherisk Aand, begge forbitrede paa den egenmægtige Adels og det fordærvede, herskesyge Præsteskab, og efter Forhandling med dem stiftede Bullenweber fuldstændig Politik. Han rejste den fangne Kong Kristians Fane, gik ind paa at befri ham og atter sætte ham paa Tronen i Danmark og Norge, sluttede Fred med Hollænderne og støttede de danske Borgere og Bønder i deres Kamp for „Guds rene Ord og Evangelium“ og for deres Friheder og Rettigheder imod det forhadte Præsteskab og den egennyttige Adels. Det lykkedes ham at faa en Slægtning af den fangne Konge, Grev Kristoffer af Oldenborg, til

at stille sig i Spidsen for den hele politiske og lutheriske Bevægelse. I det rette Øjeblik fik han Borger-
skabet i Lybæk til at følge med fremad paa den Vej,
der, som de haabede, skulde udbrede Guds rene Ord og
atter skaffe Lybæk sin gamle Magt og Rigdom. Endelig
formaaede han Hertug Albrekt af Meklenborg, som
var gift med en Søsterdatter af Kristjan den anden, til
at give Tilfagn om at ville hjælpe med, hvis der skulde
blive Fare paa Færde, og saafremt der kunde være en
Krone at vinde.

Men hvorledes gik det dog til, at Danmarks Borgere
og Bønder, som af dyr Erfaring vidste, hvor ildefindede
Lybækkerne bestandig havde været mod de danske Borgere,
og hvor liden Betsignelse der var kommen til danske
Borgere og Bønder fra tyske Grever og Hertuger, og
som vidste med fuldkommen Sikkerhed, at den faugne
Kong Kristjan ingen beskere Fjender havde haft end de
nuværende Herskere i Lybæk, — hvorledes kunde de dog
lade sig stikke Blaar i Øjnene, saa at de lagde Hænderne
i disse deres arrigste Fjenders og ventede sig Lykke, gode
Dage og Guds Ords Betsignelse af deres Hjælp?

Svaret ligger deri, at de to Ord: „Frihed“ og „Guds
rene Ord“ sammenføjede øvede en daarende Magt over Folks
Sind, hos hvem der var vakt Længsler i begge Retninger;
og da slappedes ikke blot Samvittighedens Stemme om,
hvad der tilkom Gud og hvad dem selv, men det klare
Omdømme tilsløredes om, hvad der var Mening i og
hvad ikke. Under et saadant halvt gudeligt og halvt
borgerligt Røre, hvor Videnskaberne ere satte i Bevægelse,
og hvor man er nær ved at anse disse Indskydelser som
Guds Røst, der vil de største Urimeligheder og Usandsynlig-
heder gaa i Folk som varmt Brød, samtidig med, at de
største Uretfærdigheder vil blive begaaede i den retfær-
dige Guds Navn. Bagester, da Sagen var tabt, kunde

navnlig Borgerne godt indse, hvor usigelig dumt man havde handlet ved at bide paa den Krog, som Wullenweber udkastede, og hvilken Ulykke der vilde være kommen over det danske Folk, hvis Lybækkerne havde faaet deres Krig ført igjennem; da stod det klart for alle, hvorledes Kong Kristjan sikkert aldrig vilde være bleven løst af sine Løfter, men Danmarks Krone enten vilde være slaaet i Stykker eller være bleven Prisen for en Rappeskrud mellem forskjellige tyske Grever, der hver for sig førte sin Kamp med fremmede Landsknegte; og endelig hvorledes Danmarks bedste Saft og Kraft vilde være bleven presset ned i Lybæks Pengekiste, medens Handel og Wandel vilde levet i den forsmædeligste Afhængighed af Hanseslædterne. Om end der derfor kan være god Grund til at nære Medfølelse med Borgers og Bondes Raar, trykkede paa mange Maader, som de vare det; om end den Skade, som de følte over Kristjan den 2dens Indespærring paa Sønderborg Slot, var nok saa berettiget, og Ønsket om at se ham gjenindsat paa Danmarks og Norges Troner var nok saa naturligt og retmæssigt, og om end en Kirkerensning til Trods for Præstestabets og mange høje Herrers Vilje var nok saa ønskelig, saa var dog Forsøget paa at opnaa alt dette ved Lybækernes og tyske Fyrsters Hjælp uforvarsomt og uforstandigt. At dette Forsøg mislykkedes, var derfor af den største Betydning for Danmarks hele følgende Historie, og som Forholdene var, maa man kalde det en Ulykke, baade at der fandtes en Mand, Hertug Kristjan, som vovede at gribe Roret, da den ledige Plads blev ham budt, og at han fandt Mænd, som kunde og vilde staa ham bi og tage Kampen op.

Blandt disse Mænd hævder Peder Stram sin Plads i første Række.

Vistnok kan det ikke glemmes, at Hertug Kristjan

vandt Sejren ved tytte Lejetropper, at Holstenerne og andre Tyskere baade under Kampen og i de første Aar af Kristjan den 3dje's Regering fik en sørgelig Overvægt i Riget, og endelig at Borger og særlig Bonde blev behandlet haardt som de overvundne, medens Kongemagten tog et vældigt Skridt fremad til Enemagt i Landet.

Endnu mindre kan det overses, at Hertug Kristjans Hærfører, Holsteneren Johan Rankau, var en haard og ubarmhjærtig Sejrherre, der viste en bøddelagtig Grusomhed ved Siden af den Dggtighed, hvormed han ledede Kampen.

Men paa den anden Side var en stærk og kraftig Kongemagt det eneste Middel, hvorved Land og Folk kunde reddes fra Opløsning og Undergang, og da Overgangstidens Pinagtighed var overstaaet, og Kong Kristjan omgav sig med indfødte danske Mænd, blev selve den Magt, han besad, en Støtte og et Værn for Borger som for Bonde imod den tidligere overmægtige Adel.

Dg i hvert Fald staar Peder Skram som den af de ledende Mænd, paa hvem der falder lidet eller ingen Skygge af den ulukkelige Borgerkrigs Mærke; thi baade var han en indfødt dansk Mand og behandlede som Sejrherre og ellers altid sine Modstandere saa vel som sine undergivne som Landsmænd.

I Begyndelsen syntes alt at søje sig for Wullenwever; i Juni 1534 kom Grev Kristoffer til Sjælland, og en almindelig Rejsning paafulgte mellem Borgere og Bønder, saa at den største Del af Adelen stræmedes til at hylde Grev Kristoffer. Malmø havde rejst sig først af alle, og Slaane fulgte efter. I Sommerens Løb kom hele Fyn paa Benene, og da Adelen her ikke vilde bøje sig, gik det ud over en Mængde Herreborge; i Efteraaret rejste Bendelboerne sig, væltede al Modstand

over Ende, og ned over Øst-Fynland til Marhuseggen og vestover helt ned i Ribe Stift bredte Rampen sig.

Men imidlertid havde Adelen i Fynland og Fyn taget sig sammen. Den jyske Adels samlede i Ny og enedes, efter en haard Strid med Præstestabet, den 4de Juli 1534 om at tilbyde Hertug Kristjan af Gottorp den danske Krone; Fyns Adels sluttede sig her-til, og efter at have modtaget dette Tilbud drog Hertug Kristjan op til Kolding, hvor adskillige Adelsmænd tilsvor ham Trostabs; den 18de August hylledes han ved Horsens af Fynlands menige Indbyggere, og han udstedte Forsikringsbreve til Adels og Præstestab.

At denne Fremgangsmaade ikke var lovformelig, er indlysende allerede deraf, at Danmarks Riges Raad slet ikke havde været samlet og ikke kunde samles for Øjeblikket; og det var dette Raad, hvem udelukkende Kongevalget tilkom. Men det var en Fremgangsmaade, hvorved foreløbig den almindelige Opløsning modvirkedes, og det var i Øjeblikket den eneste Maade, hvorpaa man kunde haabe at bringe Samling paa de Kræfter, der vilde Orden i Landet, og som saae Faren ved de fremmedes Indblanding i Danmarks Forhold.

Peder Stram har dels i Kraft af sine Slægtsforbindelser, dels paa Grund af sit eget personlige Forhold til den afsøde Konge, været iblandt disse. Han drog til Kolding og svor Hertug Kristjan Lydighed, og derfra drog han strax over til Fyn, hvor Grevens Landsknægte, støttede af Almuen, rasede stærkt mod Adelsens Borge og den her samlede Krigsmagt; ved denne Lejlighed var det, at han saaredes saa haardt, at han maatte lægges ind til Pleje i Odense. Almuespartiet og Grev Kristoffers Hær fik paa denne Tid Overmagten, og et stort Nederlag led Hertug Kristjans Parti, hvis Hær skal have mistet 300 Heste og 500 Knægte, medens 35 Adelsmænd fangedes.

Men inden næste Foraar, da Peder Skram var kommen til Kræfter og var dragen over til Helsingborg til Bryllupsfærd, havde Sagerne vendt sig betydelig. I Vinterens Løb var Lybæft blevet nødt til en Fredsflutning med Hertug Kristjan for Hertugdømmernes Vedkommende; ved Alborg havde Johan Rankau flaaet og fanget Skipper Clement, Nørrejydernes Fører. Jylland var tæmmet, Hertug Kristjan paa ny hylbet i Viborg den 8de Marts af Jyllands Stænder, og nu stod Johan Rankau med en overlegen Hær paa Fyn, rede til at føre det dræbende Slag mod Borger og Bonde. I det østlige Rige var der kommet Hjælp fra Gustav Basa i Sverrig, og en almindelig Tilbagegang for Grev Kristoffer var kjendelig ogsaa paa disse Kanter.

Da kom Kong Kristjan den 3djes Kald til Peder Skram om at træde i Spidsen for den Søndrustning af svenske, danske og prøjsiske Skibe, som skulde fuldende Lybæfternes Nederlag.

Saa brød da Peder Skram i Paasteugen 1535 op fra Helsingborg Slot, hvor hans Hustru blev tilbage, red op til Stokholm og modtog der af Kong Gustav Basa Embedet som øverste Admiral over de svenske Skibe samt de danske og prøjsiske, som skulde støde til dem; han var selv ivrig optagen af at faa dem udrustede, og da det lykkelig var bragt i Orden, sejlede han glad ud ad Stokholms Skjærgaard og styrede mod Syd; under ham kommanderede den svenske Måns Svensjon særlig de svenske Skibe. Ned mod Gulland stod Kursen; ved denne Ø, hvor Henrik Rosenkrands sad under dansk Højhed, men omtrent eneraadig, stødte fem Orlogsskibe, som af ham var udrustede, til dem, endvidere adskillige Orlogsskibe, som af Bisper og adskillige Adelsmænd i Danmark var udrustede under Mogens Gøyes Ledelse, og endelig fem prøjsiske Skibe, som Hertug Albrect af Prøjsen

havde sendt ifølge tidligere Traktater med sin Svoger Kong Kristjan den 3dje og nys trufne Aftaler med Kong Gustav Basa. Hertil kom endnu fire hollandske Handels-skibe, som Peder Skram overmandede ved Gulland, og hvis Ladninger han lod vige for Krigsfolk, Kanoner og Rugler, saa at der blev gjort Krigsskibe af dem. I alt var her i Maj samlet 37 Skibe i een Flaade. Det var navnlig Gustav Basa, som i længere Tid havde arbejdet paa at samle en saa talrig Sømagt; men baade Kristjan den 3dje og Albrekt af Prøjsen havde hjulpet saa godt til, som det var muligt, og alle vare de lige optagne af, at det gjaldt om at knække Lybækernes Sømagt, som var dem alle lige meget imod; saa først vilde der være Udsigt til, at Sejren over Grev Kristoffer kunde vindes, og Almuen helt tues.

Desto mærkeligere er det, at Lybækkerne ikke synes at have haft Øje for denne Fare, hvormed deres Overmagt paa Østersøen trueedes, eller, da de blev advarede, ikke ænsede den. I Maj forenede de danske, svenske og prøjsiske Skibe sig ved Gulland, men Lybækkerne hindrede det ikke; først i Marts var der vel blevet udrustet nogle Skibe i Lybæk, men de gik til Villebælt, hvor de imidlertid ikke mægtede at hindre den Hærs Oversørsel til Fyn, som snart efter, den 11te Juni, skulde sejre ved Ørnebjerg. I Øresund forenede to af disse store Lybske Skibe sig med nogle af Grev Kristoffers og adskillige af de andre vendiske Stæders Skibe, saa at der i alt var 12—14 Orlogsskibe samlede (og saa her havde man taget to hollandske Skibe og lavet Krigsskibe af) — men hvad betød det over for en Udrustning som den, der var foretagen paa Fjendens Side! Og havde Lybæk villet, saa havde denne mægtige Handelsstad, der i Aarhundreder havde raadet paa Østersøen, med Lethed kunnet rejse en Flaade, som Peder Skram skulde haft sin Nød med. Men

Krigsiveren var tølnet i Lybæk, siden Uheldene vare indtrufne, og Tilbagegangen begyndt. Man vilde jo nok være med at lønne nogle Krigsknægte paa Fyn eller Sjælland hos Grev Kristoffer eller Hertug Albrekt; man vilde jo ogsaa nok støtte disse Landkampe ved Skibe rundt om i Sundene; men om Udrustningen af en Flaade, som kunde hævde den gamle Magt paa Søen, var der ikke Tale, eller det kunde maaste ikke lykkes Wullenweber at faa det sat igjennem. Den Begejstring, som havde raadet Aaret forud, og som lærer Folk at passe paa og at møde Fjenden der, hvor han viser sig, med ens hele Kraft, ja at gætte hans Planer forud, — den var borte, og en uforstandig Tryghed ved at være Østersøens Dronning raadede; man anede ikke, hvilke Kræfter der var i Virksomhed paa den anden Side, og hvor dygtig de tog fat.

Thi Peder Skrams Arbejde her var ikke ringe: Skibe, bogstavelig samlede fra Øst og Vest, fra Syd og Nord, skulde han sammenarbejde til en Flaade; uøvet Mandskab skulde han sætte i Virksomhed, saa man kunde stole paa det i en afgjørende Kamp med en Modstander, som man var vant til at ligge under for; og fremfor alt skulde han indgyde det den Selvtillid, som især er nødvendig, naar der skal sejres.

I JuniMaanedes Begyndelse — samtidig med, at Johan Rangau rykkede frem i Fyn til Kamp — gik den samlede danske, svenske og prøjsiske Flaade under Sejl fra Gulland til Bornholm, som Lybækkerne sad inde med, og den 9de Juni 1535 kom det her under en flyvende Storm til et Sammenstød med Lybækkerflaaden. Stormen var saa stærk, at det for de fleste Skibe knap var muligt at styre Sejlsadsen; Hovedkampen stod imellem de tvende Admiralsskibe: „Aravelen“, hvor Peder Skram og Måns Svensson var om Bord, og „Michael“, hvor

Grevens Admiral kæmpede. Denne faldt, og hans Skib blev saa ilde medhandlet, at det slet ikke mere kom til Brug i denne Krig. Lybækkerne flyede, men ogsaa „Kravelen“ led meget, og om Bord paa denne faldt 74 Mand. Medens Lybækkerne nu drog ind i Øresund og efter et Krigsraad i Kjøbenhavn opgav at søge Fjenden, inden Forstærkning fra Lillebælt var kommen, drog Peder Skram efter Kongens Befaling ad Årsens til for at overmande netop disse lybste Skibe, som laa i Farvandene deromkring, og hindre dem i at komme til Hjælp i de østlige Egne.

Dette lykkes ikke alene fuldstændig, men der blev her givet en Lejlighed til at øve Bedrift, som Peder Skram ikke lod gaa unyttet hen, og som bragte ham selv stor Ære, ligesom Fjenderne fik den største Skade deraf. Hermed gik det saaledes til.

Da Peder Skram fra Bornholm satte over Østersøen syd om Volland og, efter at have taget nogle hanseatiske Skibe og forvisset sig om, at intet fjendtligt Skib var undsluppet til Lybæk ad denne Vej, drog ad Årsens og Lillebælt til, fandt han her de lybste Skibe i uforstyrret Ro; thi uagtet der baade fra Sjælland og Volland var sendt advarende Skrivelser til Skibsførerne for disse lybste Skibe, har de dog rimeligvis ikke faaet nogen af dem, efter som Slaget paa Ørnebjerg den 11te Juni havde bragt alt i Forvirring og Flugt i Omegnen af Årsens og Faaborg. Men medens mange Flygtninge reddede sig paa alle Slags Fartøjer og for god Vind over Storebælt naaede Sjælland, blev de lybste Krigsskibe liggende uden at ane, at en dansk-svensk-prøjsisk Flaade var undervejs, indtil Peder Skram kom over dem og begyndte at jage de Skibe, der laa for Årsens, ind i Svendborg Sund, og siden dem, der laa ude i Lillebælt, samme Vej. Disse sidste kunde jo vel, skulde man

ved første Djeftast synes, have reddet sig forbi Middelfart nordpaa og have søgt Sjælland; men dels var Middelfart=Skanserne saa stærke, at fjendtlige Skibe meget nødig gif ind under deres Kanoner, og dels har vel Binden i Forbindelse med Peder Skrams Angreb gjort det lettere for dem at komme søndenom. Nok er det: den 16de Juni jog han alle de lybste Skibe fra Lillebælt ind i Svendborg Sund, og da Udfarten paa den modsatte Side var spærret, muligvis ved den øvrige under Peder Skram liggende Flaade — thi han selv førte under denne Jagt kun 10 Skibe, medens den hele Flaade angives at have været 26 Skibe stærk —, da saae de forfulgte Lybæftere efter en kort Kamp ingen anden Udvej end selv at sætte deres Skibe paa Grund, lægge Ild i dem og forsøge at undfly til Lands. Men medens dette kun lykkedes for de færreste, faldt Peder Skram over de antændte Skibe, slukkede ved sit Mandstabs dristige og snarraadige Færd Ilden paa dem alle med Undtagelse af en Jagt, der brændte, og erobrede saaledes 9 fuldt udrustede Skibe i fuldkommen kampdygtig Stand. Kun eet Skib undkom, men det blev senere taget i Nærheden af Wismar. Blandt de tagne Skibe, af hvilke de tre var meget store, var det største „Løven“, det lybste Admiralstib; det blev siden gjort til den danske Konges Admiralstib, og Peder Skram fik Kommandoen om Bord, da han ved sin Ankomst til Kjøbenhavn udnævntes til Kong Kristjans egen Admiral, uden dog at ophøre med at være den samlede Flaades Oberbefalingsmand.

Til Kjøbenhavn kom han imidlertid først den 18de Juli; den mellemliggende Maaned havde han brugt baade til at erobre Tranekjær Slot og dermed Langeland, til at tage Korsør og derved bane Vejen for Kong Kristjans Overgang til Sjælland, og endelig til paa Lolland,

Falster og Møn, som alle var i Grev Kristofferss Magt, at udstrive Føde og Lønning til alt sit Mandstab. Da han derfor kom til Øresund og lagde sig for Kjøbenhavn, 8 Dage før end Kong Kristian kom med sin Hær til Lands, var han i Spidsen for en baade stor, sejsfikker og vel forsynet Flaade, mægtig nok til at tage det op med hvem som helst og farlig nok for de tre Stæder Kjøbenhavn, Malmø og Landskrona, der endnu holdt Grev Kristofferss Fane oppe. Til denne Flaade sluttede sig endda flere norske Skibe og nogle, som atter tre Adelsmænd havde sørget for at faa udrustede (Mogens Gøye, Klavs Bilde og Henrik Rosenkrands), saa at den hele her samlede Flaade har været omtr. 50 Skibe stærk. Bisselig fortjente Peder Skram at hedde „det danske Rigets Admiral“; thi det var hans Bedrifter, det skyldtes, at det danske Kongebanner atter kunde vaje frit paa de danske Farvande!

Det er denne Sommerfart fra Gulland over Østersøen til Lillebælt, Svendborg Sund, Storebælt og mellem Smaalandene til Øresund, som har sat Skjel i Tiden mellem Hansernes Overmagt og navnlig Lybæks Krigsstyrke til Søs og deres Afmagt og Undergang. De forvandt aldrig dette Slag, som Peder Skram saa vældig havde ført imod dem. Og dette laa ikke i og for sig deri, at Hansestæderne nu manglede Penge til at udruste en Flaade for eller tapre og dygtige Sømand til at kæmpe paa den; men det laa i, at Selvtilliden og det frimodige Haab var borte. Bullenweber selv stildrer Tilstanden i Lybæk saaledes i et Brev til Hertug Albrekt af Meklenborg af 7de Juli 1535: „Jeg vilde gjerne efterkomme Eders fyrstelige Naades Forlangende af min yderste Evne, saa meget det kun staaer i min Magt og Formue. Men — den al-

mægtige Gud bedre det — dette Uheld og Nederlag, især Skibenes*), forarsager os saadan Brangvilje i disse Stæder, at jeg og andre, der mene det godt med Sagen, ikke paa nogen Maade kunne efterkomme sammes naadige Begjæring. Jeg kan ikke gjøre Regning paa nogen Understøttelse hos disse Folk, uden hvad der kan ske til Søs, hvortil de vel dog gjorde noget, dersom man kunde opnaa nogen Bistand af dem i Stralsund og Rostok, der lade sig finde ganske vrangvillige, især til at besolde Knægtene, hvilket de aldeles afflaa, og som Lybæk ikke er i Stand til at udrette alene, fordi Menigmand er saa gjenstridig.“ „Havde man ladet de Skibe, der ere i Kongeriget, løbe til Travemünde, som jeg har skrevet til Jørgen Rok, saa vilde vi allerede have stødt til dem med sex eller syv Skibe, havde da hentet Rostokkerne eller Bismarernerne, vare gaaede op under Bornholm og havde søgt Fjenden i Sundet, eller hvor han er. De fleste Skibe maa løbe efter de færreste. Her kunne vi ikke tilvejebringe flere; thi vi mangle alle Ting: Krudt, Rugler, Skytz, og allermest, Gud bedre det, god Vilje.“*)

Andre politiske Brydninger i Lybæk har vist nok gjort sit til at fremkalde denne Lammelse, men Hovedfortjenesten tilkommer Peder Skram, som ved sit driftige og lykkelige Støgt helt haade knækket Stædernes Mod og Tillid til Sejren, og da forsvinder „den gode Vilje“ til at ofre sit Gods, sin Kraft og Tid. Desuden maa det vel huskes, at Hansfestædernes hele Optræden i Norden for den største Del sigtede paa Pengefordel, ogsaa i denne Kamp, hvor dog saa mange aandelige Bevægelser blandede sig deri; i hvert Fald var Menigmands Tanker især rettede herpaa; nu glippede

*) Udhævet af Forf.

Haabet om at vinde Rigdom, det hele Foretagende svarede ikke Regning; Tabene vare sikre, men Bindingen syntes usikker — saa sank Modet, og Pungen lukkedes; alle ædelere Bevæggrunde viste sig afmægtige.

For Tykkerne og særlig Hansfestæderne var der gode Grunde til at harmes paa den Mand, hvem de især maatte udpege som Hovedsfienden under disse Ulykker. Men desto viskere er det, at i danske Mænds og Kvinders Øjne tilkommer der Peder Skram en uviznelig Hæder, fordi han i det afgjørende Øjeblik havde Mod, Kraft og Dygtighed til at handle, saa hele Efterslægten, og ikke mindst den menige Befolkning i Landet, har høstet Gavn deraf, i Handel og Vandel som i Kressfølelse og Kraft.

Om Sejrherren ved Ørnebjerg Johan Rantzau kan det med Rette siges, at han, ved Siden af at overvinde Landets Fjender, har ikke blot tugtet og tæmnet en vilblebt og ophidsset Mængde, men ogsaa mishandlet iyste og fynste Borgere og Bønder og mindst af alt viist Staausel. Men heri havde Sejrherren fra Bornholm og Svendborg Sund ingen som helst Del. Tvært imod er der Bevis for, at Peder Skram ikke har villet gjøre noget lignende. „Brandstattet“, det vil sige: krævet nødvendigt Underhold til Føde og Lønning for sit Krigsmandskab, — det har han efter Tidens af alle anerkjendte Sædvane gjort baade i sin Tid i Norge og nu paa de danske Øer, der laa under Fjendens Magt; og hvad han paa denne Maade modtog til Hærens Forplejning, gjorde han hver Gang Kongen Regnskab for paa redelig Vis. Men da hans undergivne desuden forlangte Ret til at plyndre paa Lolland, Falster og Møn, modsatte Peder Skram sig det saa kraftig, at det nær havde kostet ham Livet. Krigsfolket gjorde nemlig Oprør imod ham om Bord paa Admiralskibet,

overfaldt ham i hans Kahyt og truede med at ville slaa ham ihjel. Med Nød og næppe slap han fra dem med Livet. Han meldte da Sagen bagefter til Kong Kristian og tilbød at staa til Rette, for hvilke upartiske Dommere de svenske selv vilde vælge (Admiralskibet var nemlig svensk). Som Følge heraf undersøgte den svenske Skibsfører Måns Svensson og den svenske Konges Fuldmægtig paa Flaaden Erik Fleming Sagen, og deres Dom faldt ud til, at „Fr. Peder Skram havde skiltet sig imod dem alle sammen som en ærlig Mand, og at de intet andet kunde skyldes ham for, end at han ikke vilde tilfæde dem at plyndre Holland og Møn.“ Dette stemmer saa godt med hans hele Natur og Maade at færdes paa, at det netop i en Tid, saa fuld af hensynsløs Bold af Landsmænd mod Landsmænd, maa fremhæves til Ære for den djærve, men aldrig grusomme eller hævnjerrige Helt. Vist nok var han „gruelig hastig“, kom derfor ogsaa „i Stæde og Ulykke“, saaledes især med et Drab, som han havde Del i 1531, og som det varede flere Aar, inden han kom til Forligelse med den dræbtes Slægt om. Men ligesom Samtiden ingenlunde dømte dette som en Forbrydelse, og Staten og Loven heller ikke paalagde Straf derfor, men overlod det til Overenskomst mellem de stridende Parter, saaledes er jo ogsaa Hidfighed af denne Art ofte forbunden med stor Godmodighed og Menneskekjærlighed. Og at dette har været Tilfældet hos Peder Skram, derom vidner baade hans Billede og hans egen Datters udtrykkelige Ord, naar hun siger, at han „havde god Yndest af hver Mand og havde stor Lykke at forlige dem, som vare usamdrægtige“.

Fra Midten af Juli 1535 begyndte altsaa Rjåbenhavns Indeslutning, og Peder Skram laa i Sundet med sin store Flaade og blokerede baade denne By, Malmø og

Landskrona. Den sidste maatte i Oktober overgive sig til Kong Kristjan, og endnu var der intet Forsøg gjort paa at bringe de belejrede Byer Hjælp til Søs. Først den 7de November sejlede en hanseatist Flaade fra Rygen til Møn, 18 Skibe stærk, medbringende Proviant til Kjøbenhavn. Da Peder Skram maatte vedligeholde Blokaden og altsaa ikke kunde gaa den fjendtlige Flaade i Møde længere sydpaa, og da Amager var i Fjendens Bold, kunde Hanseaterne ankre op ved Dragør og Rastrop og paa mange Smaaskibe bringe Provianten i Land den 10de November. En stærk Storm fra Sydøst næbte begge Flaader til at ligge rolig den næste Dag; men den 12te November rykkede Peder Skram frem med næsten hele den store Flaade, 45 større og mindre Skibe, og udæstede Fjenden til Kamp. Der maa ogsaa være blevet vexlet nogle Skud; thi den Dag fik Peder Skram et Saar i sit ene Ben, saa at han maatte bringes i Land til Kong Kristjans Lejr for at forbindes, og til Jul laa han syg her. Men for Resten blev det ikke til noget med Kampen, maaste netop paa Grund af Peder Skrams Saar. I hans Fraværelse førte den prøjsiske Admiral Johan Beine Kommandoen, men han havde hverken Dhygtighed eller Dykke til at benytte de heldige Forhold, som bødtes ham ved den Uenighed, der raadede blandt de hanseatiske Førerere.

Wullenweber var nemlig kort i Forvejen bleven styrtet og sad nu i Fangenskab i Bremen; Admiralen om Bord paa Lybækernes Skibe og to Raadsherrer, som var sendte med af det nu raadende Parti i Lybæk, Wullenwebers Modstandere, vilde ikke gjøre andet end sikke Kjøbenhavns Proviantering, men undslog sig for at tage en Kamp op med den overlegne Flaade, da de fra Raadet havde faaet Paalæg om ikke at udsætte sig for at lide nogen Skade. Til dem sluttede sig Førererne for Wismars, Stralsunds og Rostoks Skibe, medens 3—4

af Lybækernes Skibsførere holdt paa, at man skulde prøve Kræfter med Fjenden. Disse sidste indlod sig ogsaa den 13de November i Kamp med de fremrykkende dansk-svensk-prøjsiske Skibe; men de fik ingen Hjælp af den øvrige Flaade, trods bestemte Løfter derom Dagen forud. De sendte gjentagne Bud til Admiralen om dog nu at komme nærmere og benytte den gode Lejlighed til at vinde Sejr og Ære, eftersom Johan Peines Skib var kommet paa Grund, og den kongelige Flaade fuldt optagen af at hjælpe ham slot igjen, — men der kom intet Svar. Saa trak de sig ud af Kampen, hele den hanseatiske Flaade gik sydpaa, splittedes og led megen Nød i de stormfulde Dage. At dette Udfald af den store Søudrustning fra Hansfestæderne var stammelig, sagdes høilødt af Bullenwevers krigslystne Benner i Lybæk, som havde sat stort Haab til denne Flaade. Men i og for sig var Kjøbenhavns Proviantering en tilstrækkelig Sorg for Kong Kristjan og hans Benner; thi dermed blev Krigens Afslutning skudt længere ud, end man forud havde troet. Og at Hanseaternes Flaade slap bort fra Øresundet uden at blive tagen i Natten af den overlegne kongelige Flaade, blot fordi Admiralskibet var kommet paa Grund, ærgrede Kristjan den 3dje saaledes, at han til den saarede Peder Skram, hvem han besøgte i den Hytte, hvor han laa syg, udbrød, at havde han været oven Senge, vilde dette ikke være sket.

At Hanseaternes unddrog sig Kampen, kan egentlig ikke undre os, naar vi kjende den Lammelse og det Mismod, som havde været Følgen af Sommerens Nederlag og Tab. Men at den sejrrie kongelige Flaade lod sig Bytte slippe fra sig, netop da i Lybæk Spliden havde lagt den indre Svaghed til den ydre, og det blot for et Uhelds Skyld med et enkelt Skib, det kan ganske vist

kun forklares deraf, at Flaadens ledende og styrende Hoved fattedes: Peder Skram, Danmarks Bovehals!

Lige saa snart han var kommen saa meget til Kræfter, at han kunde gaa ved en Krykke, overtog han igjen Befalingen paa Flaaden, der allerede i November var lagt ind i Landskronas Havn, dels vistnok paa Grund af Pengemangel, dels paa Grund af de stærke Efteraarstorme, der gjorde Hanseaterne saa megen Skade. Her frøs Flaaden saa inde kort efter Nytaar 1536; men Peder Skram laa ikke derfor ledig. Han lod efter Aftale med Kong Kristjans Krigshøvdinge svært Skjts fra hele Flaaden føre over Isen til Sjælland og op til Ørefrog Slot (nu Kronborg), som den Gang holdtes for Grev Kristoffer af Henrik Brantun. Dette Skjts gjorde saa god Gavn, at Ørefrog overgaves den 11te Januar. Peder Skrams Navn knyttedes i en Tid derefter til en Havn uden for Slottet, hvorfra han stærkt havde ladet det beskyde; den kaldtes Hr. Peder Skrams Havn.

Endelig ved Fastelavns Tide tog han efter Kongens Befaling fat paa at ise Flaaden ud af Landskrona Havn; men da Isen laa en Alen tyk, og Frosten var saa haard, at den ene af de Adelsmænd, Ulrik Benz, som havde overbragt Peder Skram Kongens Befaling, frøs ihjel i selve Admiralens Røje, maatte Forsøget opgives, og først i Slutningen af Marts lykkedes det at komme ud med Flaaden i rum Sø og altsaa forhindre Kjøbenhavns og Malmøss yderligere Proviantering. Først drog Peder Skram ned over Østersøen, rensede den for fjendtlige Skibe og tog 15—16 Skibe, ladede med Levnedsmidler og Klæde til de belejrede; eet af dem havde Jagthunde i Mængde om Bord til Hjælp ved Hertug Albrekts Jægter paa Amager. Dernæst gik han tilbage til Øre-

sund i Maj, affendte en af sine Underbefalingsmænd Arild Jensen med 6 Skibe til Warberg Slot i Halland, som kort efter faldt, og passede selv paa, at ingen betydeligere Undsætning naaede ind til Kjøbenhavn: af 24 Smaaskibe, som vilde bringe Proviant herind fra Rostok, blev de 18 tagne af Peder Skrams Krigsfere, de tre slap ind til Byen, tre maatte gaa tilbage. Saaledes bidrog han da paa alle Maader til, at Krigen snart kunde faa Ende. Den 7de April var Malmø falden; fra Skaane førtes Tropper og Levnedsmidler til Amager, som i Juni blev besat af Kong Kristjans Hær, og endelig faldt Kjøbenhavn den 28de Juli, efter at den i over en Maaned havde været fuldkommen afspærret til Lands og til Vands.

Saaledes endte da denne langvarige og voldsomme Borgerkrig — den sidste i Danmark —, hvori fremmede, som det altid er gaaet, havde søgt at fiske til deres Fordeel, og paa den Herredag, som nu sammenkaldtes i Kjøbenhavn, ordnedes Rigets forstyrrede Sager, og den lovlige Grund lagdes under Kong Kristjans Fødder, som han hidtil havde savnet; han underskrev en Haandfæstning (Grundlov), og hans Færd godkjendtes af Folket i Danmark og Norge. Men som „Sejrherrn over et erobret Land“ var det Kongen, der foreskrev alle Vilkaarene, og hele Folket, Adel og Præstestand saa vel som Borger og Bonde, der maatte bøje sig for hans Vilje. Alle havde maattet lære, at en stærk Kongemagt i Øjeblikket var uundværlig, og Kong Kristjan benyttede sig klogt og kraftig, om end i det hele med Maadehold, af den Stilling, han havde vundet.

Paa denne Herredag indførtes Peder Skram i Danmarks Riges Raad, og Aaret efter, da Kongen og Dronningen kronedes i Kjøbenhavn, den 12te August 1537, blev han tillige med flere andre tapre Mænd,

som havde tjent Kongen trolig og vel i Krigen, slaet til Ridder af Kongen selv. Da denne løftede Sværdet over Peder Skram, der laa paa Knæ foran Højalteret i Vor Frue Kirke, sagde han saa højt, at alle kunde høre det: „Du dyre Helt! du est vel værd, at jeg skal slaa dig til Ridder!“

Og disse Ord var fuld Sandhed! Han var det værd; uden ham havde Kong Kristjan ikke nu siddet i sine Riger!

Allerede 1536 overdrog Kongen ham Helsingborg Slot og Len (efter hans Svigerfader), hvilket han saa havde i 10 Aar, og derpaa, efter et Aars Afbrudelse (i hvilken Tid han havde Roskilde, Haraldsborg og Svenstrup Len paa Sjælland) atter Helsingborg og Landskrona Len i 7 Aar. 2 Aar derefter fik Peder Skram Brev paa Halmstad Herred og Aaret efter paa Laholm Slot i Halland, som han beholdt til sin Død, fra 1564 endog uden Afgift, hvortil endnu kom det norste Len, ved hvis Hjælp han kunde holde Laholm Slot i god Forsvarsstand mod de svenske under Syvaarskrigen.

Peder Skram vedblev at være Danmarks Riges Admiral uafbrudt til 1555, da han bad sig fritagen for dette Embede. I hele denne lange Tid var der adskillige Gange Lejlighed til at udrette noget. Saaledes allerede i 1538, da „Sørøvere og Snaphaner“ sværmede omkring i Farvandene, og Peder Skram om Bord paa „Svanen“ og fulgt af mange Orlogsskibe holdt Søen ryddelig for dem ved Sommeren igjennem at jage dem. Ved denne Lejlighed fik Flaaden paa Hjemreisen ud for Stævnø en saa forfærdelig Storm Mortensaften 1538, at Skibene dreves til alle Sider, og „Svanen“ maatte kappe baade Master og Sejlværk; selv kom P. Skram med Nød og næppe fra Borde i sin lille Skibsbaad, og i den blev han kastet ind mod Stævnøs Klint; lige ved

Land kæntrede Baaden, og han sloges af en stærk Søl langt ud; men da atter en indgaaende Bølge bar ham mod Land, havde han Landsnærværelse nok til at gribe sin Daggert, fæste den i Sandet og holde sig ved den, saa at Søen ikke atter drog ham ud.

1543 deltog han som Lensmand paa Helsingborg til Lands og maaste ogsaa til Søs i den saakaldte Dackefejde, det vil sige den Rejsning imod Gustav Basa i Sverrig, som Bonden Niels Dack fra Smaaland var Hovedføreren for, og som i over et Aar satte hele Norden i Uro. Der var under dette Oprør Tider, hvori Kong Gustav mistvibede om Krone og Belfærd. Det var en Bonderejsning som den i Tyssland og de tilsvarende i Danmark under Grevesejden, vild og lovløs, om end i sin Oprindelse undskyldt ved vilkaarlig og tyrannisk Styrelse af Fogeder og Lensmænd. Peder Skram har her som tidligere været med at tæmme Lovløsheden, men har selv faaet Ord for at være en retfærdig, mild og god Herre, som ikke trykkede nogen med Upligt. Da derfor han og Elsebe Krabbe i Fællesskab lagde Grundstenene til Landskrona Slot 1549, han den første, hun den anden Sten, og byggede Befæstning omkring det, da har dette vel nok været beregnet paa i Fremtiden at kunne møde en Storm fra Borger eller Bonde, om den atter skulde rejse sig, men en Tvangsborg har det ikke skullet være og er ikke blevet i dette Høgtepars Haand. Snarere har man paa Rysterne deromkring set hen til de to faste Slotte, som Peder Skram samtidig havde inde, Helsingborg og Landskrona, som til to mægtige Vogtere over Rystens Fred og lovlige Orden mod „Sørøvere og Snaphaner“, hvorfra de saa kom. Og naar Elsebe Krabbe færdedes omkring i denne sin Fødeegn og lod Tankerne gaa tilbage til den Tid, da hun midt under Krigen holdt Bryllup paa det Slot, hvor hendes

Husbond nu sad som Slotsherre, og naar han fra Landskrona Slot saae ud over det Vand, hvor han havde kæmpet saa mangen Kamp med Rigets og Kongens Fjender og altid faaet Sejr, da ophøjede de ikke i Stolt-
hed sig selv og undertrykte andre, men de takkede i Fællesskab Gud for naadig Bestyttelse og gavmild Bel-
signelse og hjalp andre efter Evne og med redebøn Bel-
vilje. Alle samtidige Bidnesbyrd om deres Færd
mødes heri.

I 20 Aar levede Peder Skram i Fred, bestyrede sine Len og Gaarde, opdrog sammen med sin Hustru fine mange Børn, men deltog vistnok kun lidt i det offentlige Liv. Dog veed vi, at han var med i Norge, da Hertug Frederik (senere Frederik 2.) 1549 drog til Oslo for at hylbes som Tronsfølger, og at han da førte Flaaden.

Men 1563 brød atter Ufred løs i Norden. „Gammelt Nag og unge Konger“ fremkaldte Krigen mellem Danmark og Sverrig, og da den svenske Konge Erik den 14de havde forbudt Ljhbækkerne at handle paa Narva, sluttede disse sig til den danske Konge Frederik den 2den. Svenske Sendebud, der over Danmark skulde ned til Tyskland for at bejle til en Brud for deres Konge, mistænktes og fængsledes i Kjøbenhavn; og da en svensk Flaade paa 22 Skibe under Jakob Bagge ved Bornholm stødte paa 8 danske Skibe, der førtes af Admiral Jakob Brockenhuus, vare de begge lige ivrige efter at komme i Lag med hinanden, uagtet Krigen endnu slet ikke var erklæret. Det gik den danske Flaade ilde, og skjønt Brockenhuus kæmpede tappert, maatte han dog stryge for Svenskerne, faldt selv i Fangenskab og maatte sammen med alle sine over 600 Medfanger paa Kongens Befaling forherlige Jakob Bagges højtidelige Indtog i Stockholm, idet de med afregede Hoveber og hvide Stave i Hænderne vandrede i Lænker bag efter Sejrherrerne

med Kongens Hofnar Herkules, der spillede paa Fiol, i Spidsen. 3 af Skibene bleve tagne, og de øvrige vare meget medtagne. Dette maatte saa være Erstatning for den tyvende Prinsesse, som Jakob Bagge ikke fik hjem med fra Rostok.

Slaget ved Bornholm stod Pinsedag 1563, og dette Nederlag gjorde et saa stærkt Indtryk paa Kong Frederik, at han Dagen efter tyede til Peder Stram om Hjælp; det Brev, der sendtes ham, traf ham paa hans Gaard Stedal og indeholdt Begjæring til ham om, at han vilde komme til Kjøbenhavn til Kongen. Da han strax fulgte Kalbet og efter Ankomsten uden Tøven gif til Frederik den 2den, bad denue ham indstændig om atter at overtage Stillingen som Admiral og føre Flaaden ud mod Svenskerne. Han undslog sig heller ikke derfor, skjønt han nu var en aldrende Mand, og en hel ny Flaade maatte gøres rede. Den 5te August kunde han da ogsaa løbe ud med en af de største og skjønnest udrustede Flaader, som Danmark nogen Sinde har sat i Søen; den bestod af 27 Orlogsskibe foruden mindre Fartøjer og havde 4600 Mand om Bord; til den sluttede sig 6 lybste Skibe, som førtes af Friderich Knebel.

Smidlertid var Krigen bleven erklæret, og den begyndte til Lands med et Angreb af Kong Frederik paa Fæstningen Elfsborg. Kort efter at denne var falden, kom der godt Budskab om Peder Stram, som paa sit Skib „Fortuna“ havde ledt Fjenden op mellem Gulland og Øland, fulgt af alle de ham underlagte Skibe.

Den svenske Sæmagt, 18 Skibe stærk, førtes atter af Jakob Bagge, og denne havde paa Gulland tvunget Bønderne til at levere Proviant; men den danske Lensmand Jens Wilde havde da gjort et Udfald fra Wisby, taget Provianten fra Bønderne og drevet Svenskerne tilbage paa deres Skibe. Jakob Bagge var saa fejlet til Øland. Den

10de September fandt Peder Skram ham nu her; men da Svenskerne trak sig tilbage for den overlegne Magt, jog Peder Skram dem, indtil han Dagen efter midt mellem Gulland og Øland kom dem paa Skud. Da kæmpedes der i 2 Timer, men under Manøvrerne var de fleste danske Skibe blevne tilbage, saa „Fortuna“ havde kun 5 Skibe af hele Flaaden til Hjælp. Sagerne stod omtrent lige, da det svenske Admiralstib trak sig ud af Striden ind mod Skjærene. Dette opfattedes af de tilkomne danske og lybste Skibe som en Ende paa Kampen, og de løb da af for Vinden, medens Peder Skram forfulgte sin Modstander heftig, ledsaget af et Par andre Skibe. Da vendte Jakob Bagge sig igjen til Kamp og tilredte nu „Fortuna“ saaledes, at den maatte lægge ind ved Karlsø (ved Gulland) for at bødes paa, og endda kunde den paa Tilbagefejren kun holdes oven Banded ved at holde 24 Karle ved Rumperne Nat og Dag. Men det svenske Admiralstib var selv stude læt under Kampen, og flere af dets Lejagere var saa ilde tilredte, at de med Nød og næppe kunde holdes oven Banded; naar derfor Bagge til sidst vendte om og drog bort, var det med god Grund og kunde af de danske godt udlægges saaledes, at Sejrsprisen tilkom dem. I hvert Fald drog den svenske Flaade kort efter i Vinterleje og kom ikke mere ud, medens den danske blev i Søen, lige til Frostens gjorde det umuligt at være ude længere; ja efter Kongens Ønske og til Trods for Admiralstibets daarlige Tilstand, vedblev Peder Skram saa længe at krydse i Østersøen for at hindre alt Samkvem mellem Sverrig og Tyskland, at flere af hans Folk fik Koldbrand i deres Arme eller Ben og maatte ved Ankomsten til Kjøbenhavn ved Mortensdags Tide lade disse „affave“. Men hele Flaaden var holdt samlet, og ikke et Skib for-

kommet paa dette Søtog, og paa Søen var de danske Herrer.

Ikke desto mindre synes Kong Frederik at have været skuffet og noget misfornøjet med, at der ikke var kommet mere ud af denne store Udrustning, enten han nu har tænkt sig et større Nederlag for den svenske Flaade, eller Rygter om Farer, der truede fra Tyskland, har skræmmet ham og gjort ham pirrelig. Følgende 2 Breve findes nemlig fra Kongen til Peder Skram, det første, af 25de September 1563, saalydende:

„Vor synderlige Gunst tilforn. Vi ville Eder ikke forholde, at Os for visse Tidende er forekommet, at Kongen af Sverige skal paa det allersittigste handle med Hertug Erik af Brunsvig, om hans Krigsfolk at maatte bekomme, som han haver liggende i et Kloster kaldet Olive, en Mils Vej fra Danzig, og agter derfor at lade sine Orlogsskibe udløbe under den pommerste Side (o: Ryst) enten ind for Lauenburg eller Kolberg, samme Krigsfolk at indtage og dennem føre ubi Sverige og Eder saa og Vor Skibsflaade paa Rejsen at hjemsege. Saa er og Rygtet, at de svenske Skibe, en 28 stærke, skulde allerede være ubi Søen. Hvad vist er, kunne Vi ikke vide. Thi bede Vi Eder og begjære, at I dette strax giver de lybste Høvedsmænd, som hos Eder er, til Kjende og Eder med dem derom beraadslaa, og siden samtlige gjør Eders yderste Flid at afværge og forekomme, at sig de svenskes Agt og Forsæt ikke skal gaa for sig eller faa Fremgang, og at I for ingen Del, saafremt det i nogen Maade stander Eder til at afvende, tilstedes de svenske Skibe at komme ind under den tyske Side, paa det at de deres Anslag ikke skulle fuldføre, anseendes hvad Skade og Afbræk Vi deraf kunde have, om saadanne deres Forsæt ganger for sig. I ville og med det allersørste Os tilskrive og Os lade forstaa,

hvorledes alt sig med Bore Skibe begive, og hvad Tidende I haver, derefter Vi os ydermere kunde vide at rette. Befalende Eder Gud. Fra Warberg Slot."

5 Dage derefter affender Kongen et andet Brev af 30te September:

„Vor synderlige Gunst tilførn. Vider, at Vi ere komne i Forfaring, at nogle af de svenske Skibe skulle have været udi Søen, og enddog det Eder skulde være bitterligt, ere de alligevel bortsejlede og deres Bestilling uhindret udrettet. Ligeledes skal der stikkes fra Sverige, saa ofte de svenske ville, Skibe til Stralsund, der de deres Krinde bestille og løbe saa hjem igjen og af Eder ej holdes til rette, og endnu nyligen skal nogle svenske Skibe have ledsaget tre andre Skibe, som med Folk og andet vare ladede, over i deres Behold og saa strax løbet tilbage igjen, som Ds for vist er tilskrevet, hvilket Ds underligt er at høre. Saa og have Vi fra Eder, siden I er udløbet, aldeles ingen Bud eller Skrivelse bekommet, hvoraf Vi kunde forfare, hvorledes det haver sig med Eder, uanset at Vi tvende Gange have Eder tilskrevet, at I skulde give Ds til Kjende Lejligheden, hvorledes alting med Eder er forløbet, at Vi Vor Sag derefter kunde vide og rette, hvilket Ds mere end meget forundrer. Thi bede Vi Eder endnu og begjære, at I strax skriver Ds til, hvorledes alting er fat med Vor Skibsflaade, og om I noget midlertid haver udrettet. Og efterdi Vi have faaet Kundskab om, at mange adskillige Praktiker (o: Planer) skal være paa Færde, saa at, dersom Bore Skibe var af Vejen, skulde Bore Fjender søge Raad og sig styrke med fremmede Folk, Proviant og anden Nødtørst, hvilket de og nu skulle have i Sinde, om de nogenlunde ser deres Evne dertil, saa bede Vi Eder derfor og ville, at I med allerstørste Flid tager Vare paa, at slige deres Anslag

dennem maa forhindres, og at for ingen Del tilstedes, saa vidt muligt er at afvende, nogle Skibe at komme ind i Sverige og derudfra. Desligeste at I med Flaaden bliver udi Søen og Eder ikke hjem begiver, saa længe I for Is kunne Eder hjælpe; hvad Brøst I have for Fetalje (o: Fødevarer) og andre Dele, at I derom skriver, saa skal det blive Eder forskaffet, og at I udi alle Maader betænker Bort og Rigets Gavn og Bedste, som Vi Eder tiltror. Dermed ster Ds synderlig til Vilje, og Vi forlade Ds visfelig derpaa. Befalende Eder Gud. Fra Halmstad."

Man kan ikke nægte, at Tonen i disse Breve, især det sidste, er noget nærgaaende og hensynsløs overfor en gammel Høvding, der „har tjent fire Konger“ med al Trofasthed og Dygtighed. Hvis det forholder sig bogstavelig, som Kongen skriver, at han intet har hørt fra Peder Skram, siden han løb ud med Flaaden den 5te August (at han har hørt om ham, navnlig om Kampen ved Mland, maa anses som utvivlsomt), da er det vist nok underligt, og hos den unge, utaalmodige Konge kan det vel have fremkaldt nogen Uvilje over, at han, Landets Konge og øverste Krigsherre, skulde være henvist til alle Slags Rygter, naar han skulde træffe Bestemmelser om Krigens Gang. Men derfor at tiltale en Mand som Peder Skram, for hvem Kongen for et Fjerdingaar siden næsten har gjort Ræfald, for at han skulde træde i Spidsen for Flaaden, — at tiltale ham som en gammel Svækling, der ikke passer sine Sager, men lader Fjenden den ene Gang efter den anden slippe forbi sig, uden at hindre det; at sigte ham for at længes efter Vinterlejet, som andre gamle efter Arnekrogen før Tiden, det maa dog kaldes utilbørligt. Havde Peder Skram haft Lyft til at naa Kjøbenhavn's Red, da havde han vel kunnet faa Lejlighed dertil, da „Fortuna“ var saa

strøbelig efter Kampen ved Vland og idelig maatte holdes klar ved Pumpen. Men saa ibrig var Peder Stram i at bevogte Østersøen, at han end ikke sendte eet af Skibene fra sig, ja ikke en Gang gjorde sig den Fornøjelse at fortælle Kongen om den svenske Flaades Flugt. Han passede blot sine Sager, uden at se tilbage. Var der nu endda slet det mindste af det, som Kongen i sin Vengstelse skriver om efter Rhygter, saa kunde man maaste faa en Mistanke om, at Peder Stram nu var bleven for gammel til at færdes paa Søen i farlige Tider! Men saa vidt vi ellers veed, skete intet af det, man frygtede for i Halmstad: den svenske Flaade blev rolig inde, og ingen Hjælp fra Tyskland kom til Sverrig.

Selv om Peder Stram, som en trofast og lydlig Mand mod sin Konge, har kunnet finde sig i adskilligt fra den Kant, saa er det ikke underligt, om han efter Hjemkomsten i November har bedt sig fritagen for atter at drage ud med Flaaden. Vist er det i hvert Fald, at han ikke mere drog ud til Søs; men næste Aar traadte Herluf Trolle i Spidsen for Flaaden, slog og fangede Jakob Bagge ved Vland. Om det Kongebrev, som samme Aar, 1564, gaves Peder Stram paa at have Laholm Slot uden Afgift, har skullet være et Plaster paa Saaret fra sidste Høst, faar staa hen. Men uagtet der udvortes intet foreligger, der kan tyde paa nogen Brede mod Kongen, kan man dog gjennem Datterens Dmtale af dette Krigstog og hendes Faders Uholdenhed og Paapasenhed derunder høre Krænkelsens Røst over for ond Dmtale. Og Elsebe Krabbe slutter sin Skildring af dette Støgt med følgende Ord: „Gud være lovet, æret og takket alene, som den Dag*) beteede sin Almægtighed, at han kan hjælpe saa vel ved saa som

*) d. 11. Septbr.

ved mange. Gud almægtigste, som alle Menneskers Hjerter ser og kjender, og ingens Gjærninger ere skjulte for hannem, for sin evige Godheds Skyld føre Sandheden for den lyse Dag og tilstoppe alle Løgnagtige Munde*!)“

Laholm Slot ligger i Halland paa Kyststrækningen mellem Kullen og Halmstad. Til denne Egn havde Krigen draget sig hen allerede det første Aar, da der stod Kamp om Warberg, og Halmstad belejredes uden dog at falde. Da Peder Skram drog tilbage til sit Len, fik han derfor kongelig Befaling til for enhver Pris at holde Laholm Slot. Denne Opgave blev der under Syvaarskrigen to Gange Vejlighed til at løse.

Den første Gang var 1565 i Januar, da Svenskeren Klavs Kristensen lagde sig for Slottet med mange Krigsfolk og meget Skjts og belejrede det. Da det ret begyndte at gaa løs med Skydning, stod Elsebe Krabbe og hendes Jomfruer og Kvindfolk endnu ude paa Muren og saae ud over Fjendehæren. Da sagde Peder Skram, at det var bedst, at hun og alle Kvinderne gik ind i selve Slotsbygningen, han selv vilde blive paa Muren hos sine Svende, tage vare paa Skjtsket og vove Livet med de andre. Da han saa spøjede til: „Det skal du vide, min allerkjæreste, at jeg vil aldrig give mig fangen for dennem, mens der er varmt om mit Hjærte!“ svarede Elsebe Krabbe ham: „Det vil jeg ogsaa love Eder, at dersom vor Ulykke blev saa stor, at dette Hus blev erobret, da skal de aldrig føre mig levende til Sverrig, saa vidt det staar til mig,“ og grædende gik hun da fra ham. Men han forsvarede saa Slottet kjæft og heldigt hele Natten igjennem og op ad den følgende Dag, spiste intet, men sørgebe blot for, at der blev

*) Udhævet af Forf.

givet. Svar paa Tiltale, hver Gang Fjendens Skjts spillede paa Muren. Mange faldt der ogsaa af Belejrerne den Nat og den følgende Dag, men de blev ved med Angrebet lige til Aften. Noget op paa Dagen gik Elsebe Krabbe ud paa Muren for at se til sin Mand, der havde vaaget hele Natten og ingen Føde faaet siden den foregaaende Dag, og da hun kom derud, hørte hun, at der var Strid imellem Krigsfolkene, og at hendes Mand varovre paa den modsatte Side af Slottet. Hun spurgte om, hvad der var paa Færde, og Svendene pegede da for hende ud paa en statelig Rytter, der tumlede sin Hest uden for Slottet med stor Pral, lod, som han vilde ride lige derind, og kastede et lille Sværd, han havde i Haanden, op over Hovedet flere Gange og greb det igjen; ham havde Svendene krævet studt ned; men Bøsseslytten (Kanoneren) havde nægtet det, idet han sagde, at een Mand var for lidt at spille Lod og Krudt paa. Men da ogsaa Elsebe Krabbe havde set paa, hvorledes Rytteren red dem til Spot, befalede hun Bøsseslytten med haarde Ord, at han skulde styde; „thi“, sagde hun, „al den Stund Loddet ligger i Bøssen, gjør det ingen Gavn.“ Saa skød han da, og Rytteren tumlede omkring og blev liggende. Siden bragte man ham ind paa Slottet og fik da at vide, at det var „Landsfyrsten af Vland“, og paa ham fandtes mange Skrivelser, som bragte Peder Skram vigtige Oplysninger. Disse har han vel ladet gaa videre til Kong Frederik, ligesom det af flere Breve fra ham til Kongen fra disse Aar kan ses, at, saa ofte som han gjennem Spejdere eller tilfældige Budstaber fik noget at vide om Fjendernes Bevægelser eller Planer, sendte han strax Kongen Bud derom. Nu sad han der jo netop for det samme, havde Lejlighed og Tid dertil, og Kongen har vistnok ikke i denne Tid klaget over Mangel paa Med-

delelser fra ham. Belejringen endte med, at Svenskerne ved Aftentide, da de saae, at deres Skydning intet havde frugtet, men de selv tabt mange Folk, drog bort, idet de stak Ild paa Byen, Slottets Forværk og Møller. Hvert Aar, saa længe Fru Elisebe levede, lod hun paa denne Dag, den 25de Januar, da hun og hele hendes Hus havde været i saa stor Fare, et fader- og moderløst Barn paa 14—15 Aar klæde op fra Hoved til Fod som et Taknemmelighedstegn mod Gud for hans naadige Befrielse.

Senere, 25de Januar 1570, stiftede hun og hendes Mand et Legat for Indtægten af deres Ejendom i Rjåbenhavn (i Læderstræde) til at forsyne fattige Pøblinger med Hoser og Sko for. Det oprindelige Brev derom haves endnu.

Efter at Faren var overstaaet, skrev hun følgende Salme (efter Davids 115de Salme):

En kristelig Taksigelse

for Guds gode Befrielse fra legemlige Fiender oc Uvenner.

Ide oss, icke oss, min Gud oc Herre,
 Men dit Raffn skee Loff, Priss oc Ære.
 Din Naade oc Misfand hjalp oss her
 Fra vore Fienders grumme Begær,
 At vore Uvenner skal icke sigge nu:
 De haffue intet aff deris Herre oc Gud.

Dog det stuntis langt at vente Bod,
 Bort Gaab til Gud allene stod,
 Guilken øffuerst ubi Himmelen boer,
 Haffuer Herredom offuer alle Englechor,
 Regerer oc gior alt hves hand vil
 Paa Jorden, som vi maa høre til.

Vi din Godhed i Raaden fand
 Voss oss met din frimodige Mand,
 Der Fienderne allesteds trengde oss paa,
 Anden Undsetning kunde vi icke faa,
 De komme paa høyre oc venstre Side,
 Du allene oss hialpst aff den Duide.

Guilken der setter sit Haab til Gud,
 I hans Fryct leffuer effter hans Bud,
 Forlader sig paa vor Herre Christ,
 Som Guds Lov for oss opfygte vist,
 Hand er deris Hielp oc Frelser god,
 Som for oss udstyrte sit Rosens Blod.

Dem glemmer du icke i deris Nød,
 O Gud er det i Liff eller Død.
 Du velsignet Aaron, den Tiener god,
 Og Israel sig paa dig forloed:
 Saa hialpst du oss fattige Synnder alle,
 Der vi i Nøden monne paa dig falde.

Det betiende vi nu foruden Suig
 I denne Forsamling fattig oc rig,
 Du beteede oss din Villie god,
 Vende all Ulycke vore Fiender imod,
 Paa hvilken Side de til oss komme,
 Da stridde du mod dem oss til Fromme.

Dermet beviste din Guddoms Krafft
 Met din veldige Stræcks Mact,
 Saa vi maatte paa vore Fiender see,
 At de kunde oss ey mere giøre Bee,
 Paa det siste digte de oss fra,
 For din Mact kunde de icke bestaa.

Som du hialpst oss i den ringe Nød,
 Saa fri oss fra den evige Død,
 Fra Sathan, Belluyst oc slikt mere,
 Onde Forargelse oc Legems Begære,
 At de Fiender oss icke forblinder
 Oc vilder fra vor enist Frelser tier.

Vi raade alle i Nød huer oc en
 At forlade sig paa Gud allen.
 Icke paa Afguder af Stod og Sten,
 Egen Mact, som ey kand hielpe aff Meen,
 Icke heller paa Mennistens Børn i Nød,
 Ibag de leffue, imorgen ere døde.

Vi taade Gud oc vor Fresser tier,
 Loffue dem, for de all Være er verb,
 Met den hellig Hand vor Trøstermand,
 Som vi her i Nøden hoss oss fand,
 Vi prise dem nu oc til evig Tid
 For vor eniste Gud oc Herre blid.*)

Den anden Gang, Laholm blev angrebet, var 16de Marts 1568. Peder Skram havde faaet at vide, at en Krigsstyrke med Skjts var undervejs; han sendte da strax nogle ridende Svende den i Nøde, og de traf ogsaa en Fjerdingvej fra Slottet paa 40 Ryttere. Disse gav sig ud for Venner og bad om at maatte følge med ind paa Borgen, saa skulde de staa Laft og Brast med Besætningen mod den fremrykkende Fjende. Men Peder Skrams Svende gennemskuede nok deres List, tog Lejligheden i Agt og undslap fra dem paa deres gode Heste ind paa Slottet. Saa begyndte kort efter Angrebet fra to Sider, da hele Svenskens Styrke var kommen og havde lagt sig i to Afdelinger hver paa sin Side af Slottet. Værst var det, da det lykkedes dem at faa to „Fyrboller“ (Brandraketter) skudt i Volden, saa de blev hænge og brændte. Men dem fik Peder Skram borttagne ved Hjælp af en Fange, som sad paa Slottet og nu ved denne Daad reddede sit Liv, som han skulde have mistet. Slottet forsvaredes saa godt, at Angriberne Dagen derpaa efter store Tab af Mandstab og Skjts

*) Aftrykt efter C. Brandt og L. Selveg: Den danske Psalme-digtning I, S. 62—63.

maatte afbryde deres Lejr og drage bort, idet de atter afbrændte Slottets Forværk. Det har formodentlig begge Gange været Grene af de jævnlige Hærgningstog, der her hjem søgte Laholm, og foruden de Tab, som herved ramte Peder Skram, blev hans Gaard Skedal afbrændt. For den Udrustnings Skyld, som maatte foretages paa Laholm Slot 1568, skjænkede Kongen ham Frihed for „at holde Rustning og udgjøre Folt“ af sit norske Len; og for Skaden paa Skedal fik han 1575 af Kongen 1000 Daler i Erstatning.

Dette Ophold paa Laholm under Syvaarskrigen har ofte været strængt nok for dem begge to, og navnlig har Aaret 1566 været saa strængt, at Peder Skram bad Kongen om at maatte forlade Slottet. Til Krigens Hærgninger kom den Gang ogsaa stor Sorg i deres nære Slægt: Elsebe Krabbe havde mistet 4 Brødre i den sidste Tid, og nu i 1566 mistede hun sine 4 ældste Sønner, deriblandt den ældste, Kristen Skram, af en pestagtig Sygdom, under den danske Hærs Tilbagetog; en anden, Knud Skram, døde i Bittenberg, og en tredje, Peder Skram, døde paa selve Laholm. Forinden denne sidste Sorg ramte dem, skrev Fru Elsebe følgende Brev til Fru Birgitte Gøye, Herluf Trolles Enke, hvoraf man faar en levende Forestilling om den Nød og Vaande, der overgik dem i denne Tid.

„Jesus.

Hjærtetjære, hulde Søster, den almægtigste, gode Gud være og blive dig altid nærværende og dig bestyrke til Liv og Sjæl! Hjærtetjære Søster, den evige og udødelige, gode Gud give dig altid Trøst og Husvælselse, naar du det haver allerbedst behov, for din gode Vilje og trøstelige Skrivelse, enddog at min Sorrig, jeg haver af Guds gode Vilje undfanget for mine gode, lydige afgangne 3 Sønner og mine hulde 4 salige Brødre, vil

mig i min Tid sørgelig staa i Hjærtet, og det ikke fordi jeg er i Tvivlsmaal om, at den gode Gud jo med dem har gjort sin faderlige Vilje og borttrykket dem fra dette meget onde, denne falske og svigefulde Verden haver med sig; for hvilket hans guddommelige Navn ster Vre og evig Tak, han, som nu foruden Tvivl haver visseelig givet dem igjen den evige Velsærd, som er dem fortjent ved vor Herres Jesu Kristi Blods Udgydelse. Men dog, min hjærtetekjære Søster, betænk af kristelig Medlidenhed os arme gamle, min hjærtetekjære Husbond og mig, der i saa mange Maader elendige ere, idet vore hulde Brødre og ældste Sønner nu saaledes ere borttrykte fra os, hvem de skulde være til Husværelse og Trøst nu, da vi selv af Alder og Sorrig og Verdens Møde ere saa overvundne, at vi ikke længer due til at staa for nogen Bestilling; og denne Krig har os dertil forarmet og ødelagt mere end hundrede af vore arme Tjenere og Bøndergaard; disse ligge nu forladte, afbrændte og øde, saa det ikke nu kan kjendes, hvor de stode; tilmed er nu i den forgangne Uge vor Hovedgaard*) og Lader, der stod fulde af Hø og Korn, tillige med Huse og alt afbrændt med sex skjønne Løfter og Spær paa Stenhuset og andre Huse, som vi nu havde opbyggt paa Gaarden; thi alle havde nu haabet paa Fred; og dertil 20 skjønne Bøndergaarde, som ikke tilforn vare nedbrændte. Men, hjærtetekjære Søster! dette berører jeg ikke for dig, fordi den Sorg, jeg derover haver, gjør mig nogen Møde; den er ganske opslugt af mine gode Børns Død og Afgang, som nu hvile i Glæden, medens jeg er i Hjærtetsorg. Dog maa det være en elendig Handel med os arme gamle Folk, at vi skulle saaledes være bundne til dette elendige Sted, og

*) Stedal.

dog saa nær ved vort eget; og Vren og tro Tjeneste har stedt os saadan her, at vi har ganske forladt vort eget, hvilket vi vel med Guds Hjælp havde kunnet forsvare til denne Tid, om vi selv havde maattet være der tilstede; og der er i ingen Maade blevet betænkt, hvad der kunde tjene os og vore til gode, og nu har Gud taget os den fra, som skulde styre noget os til gode paa et andet Sted. Ingen, som har Gunst og Magt, forbarmer sig over os, saa vi kunne blive hjulpsne herfra, men skynder desto mere til, at vi skal nu fortære, hvad andet vi har tilbage her, saa vi skal blive ødelagte nu i vor Alderdom; saa vi maa vel sige, at Herren Gud har ret bebrøvet os og vore Venner og glædet dem, der hade os; de har længe tørstet derefter og har Begjæring efter, at Fjenderne skal komme over os, at vi kunne komme fra Vren og Livet med. Gud give, du havde set „dette Bøsse“ (∴ disse Kanoner) næst herved, du vilde da sige, at det staar aldrig til at holde for nogen Magt, hvis vi skulle blive her længere og der ikke bliver Fred; da spørger du vist den Tidende om os, som du nødig vil. Thi Gud bedre den, der skal lyde som Undersaat; thi der rebes altid saa længe til, at Fjenderne faar fremmet deres Vilje. Hjærtetekjære Søster, saa kan jeg ikke forholde dig det, at Hr. Peder har nu sendt Bud og Skrivelse til kongelig Majestæt og vil endelig herfra; thi vi kunne nu ikke længer holde det ud; saa beder jeg dig for Guds Skyld: hjælp os herfra, os arme sorgfulde Menneſter, at vi maatte nu drage hjem til vort eget og bestyre vore Døtres Sager til Ende; thi det kan ikke længer gaa saaledes. Min hjærtetekjære Søster! Du skriver, at du længes efter at tale med mig. Gud veed min Begjæring i den Sag; thi vi har ikke mange hulde Venner at forlade os paa; derfor kjender Gud, at jeg begjærer af Hjærtet at komme dig i Tale;

jeg vil og dertil med Guds Hjælp gjøre min Flib, om jeg kan komme til dig; thi Hr. Peder vil med det første selv drage til kongelig Majestæt, om vi ikke faar det Svar, som behager os, og jeg vil drage til mine arme Sønner, som ere i Roskilde. Kan jeg da drage videre til dig, vil jeg dertil gjøre min Flib. Gud lade mig finde dig ved Helbred med Glæde igjen i Guds Naade. Samme gode Gud belønne dig for din store Umage, du har gjort dig med Hr. Peders Bestilling, og den Beføstning, du har sat dig i ved at sende ham de Penge hid. Hjærtetjære Søster! forlad mig min onde, lange Skrivelse, som du vist maa tro er skrevet med Hjertesorg og grædendes Taarer. Gud være hos dig altid og i din sidste Time. Ham befaler jeg dig til evig Tid. Hr. Peder og mine Børn lade dig hilse med mange gode Ønsker, og saa megen Tak for din Godhed, som du altid har bevist. Loholm 9de Oktober 1566.

Elsebe Krabbe."

I en indlagt Seddel vender hun atter tilbage til sin ældste Søns Død og sin Datters, Anne Skrams, Bekymring for Broderen, som hun troede endnu levede.

Smidlertid blev de jo paa Loholm trods de trange og fortviblede Forhold, og som Modstykke til dette sørgmodige Brev er det værdt at fremdrage følgende Hjæmtsomme Brev fra Peder Skram til Kong Frederik den 2den fra den 23de Januar 1568, altsaa et Par Maaneder før den anden Belejring; det viser, at den gamle Helt ikke har tabt Humøret under sine mange Sorger og Gjenvordigheder:

„Stormægtigste, højbaarne Fyrste, allernaadigste Herre og Konge osv. osv. Uværdig giver jeg Eders kongelige Majestæt ganske underdanig til Kjende, at paa Grund af den Usælselighed, som i Sverige er og en Tid lang har været, er dersfra kommet herned i Landet saa mange

Ulve, hvorfor jeg havde tilsagt nogle af Bønderne i mit Ven, at de skulde bragge Skald (∴ holde Rapiagt), som det saa kaldes, efter samme Ulve; saa har det sig saa hændet, at nævnte Almue har lagt et Baghold for samme Ulve og har ikke ret kunnet indfange dem, med mindre de ogsaa maatte indtage et Hjørne i Sverige i et Sogn ved Navn Vielt; og som de nu jog hen imod hint Baghold, er der mellem Ulvene kommen frem en af Eders Majestæts Tjener, en svensk, hvilken mine Tjenere med samme Almues Hjælp ikke kunde saa levende; samme Eders Majestæts Tjende var ikke ret veltalende, saa at man af ham kunde saa nogen sikker Rundskab, hvorfor tre af mine Tjenere sendte ham tre Rugler, saa at han strax styrtede paa Stedet.

Nu efterdi han har fordriftet sig saaledes til uden Vejde at løbe ind i Eders kongelige Majestæts Land og derfor er bleven der, stikker jeg med denne min Tjener samme Eders kongelige Majestæts Tjende Eders Naade til Haande, og ganske underdanig er det min Begjæring, at Eders Majestæt vil den saa gunstigt annamme, som den underdanig med Gulde er Eders kongelige Majestæt ment. Jeg stoler paa, at hvis Straf fattes ham, kan Eders Majestæts underdanige Mundtøf Longginus give ham den.

Eders Majestæt vil værdiges for Guds Skyld at tilgive mig, at jeg Eders Højmægtighed hermed saa ulejliger; Aarsagen er, at jeg ganske underdanig gjærne under Eders Majestæt det; thi jeg kan vel tænke, at Eders Majestæt kan ikke saa dem saa friske; og meget nydeligere er Bildbraden af saadanne unge Elskdyr end af en Hjort — det skal Eders Majestæt vel erfare.

Allernaadigste Konge! I Aftes silbig fik jeg mit Sendebud tilbage fra Sverige, og hvad Rundskab jeg derved har faaet, findes i det indlagte Register; Eders Majestæt vil deraf værdiges at saa det at vide. Jeg

venter hver Stund vissere Bested, hvilket jeg da strax underdanig skal tilskrive Eders Majestæt; og vil jeg nu hermed tilønske Eders kongelige Majestæt et sundt Liv i Gudsfrugt, et langvarigt, lykkeligt og glædeligt Regimente og nu og til evig Tid befale Eder til den almægtigste Gud!"*)

Eders kongel. Majestæts
underdanige Tjener
Peder Skram,
Ridder."

Indlagt er saa „Registeret“ o: indsamlede Efterretninger om Tilstanden i Sverrig under Krigen og Meddelelser om den danske Hærs Tilstand, som var paa Togt her oppe. De gaa ud paa, at Svenskerne ere angst for, at en talrig dansk Hær skal komme op for Stokholm og gjøre dem alle til Fyder, og at den danske Krigshær er rast og mangler intet.

Skjønt Peder Skram og hans Hustru begge har været kraftige Naturer, synes det, baade efter ovenstaaende Breve og efter, hvad der ellers er opbevaret af dem og om dem, at han har været den muntre af dem, medens hendes Sind har været alvorligere anlagt. Men deres Stilling til den Omstiftelse i Tankegang og Sæder, som foregik herinde under Reformationsbevægelserne, har vistnok været den samme. De var jo begge endnu unge, da Røsterne fra Bittenberg løb ind over Landet; Peder Skram havde paa sin Udenlandsfærd selv lært det lutherste Liv at kjende, da han var med at bekæmpe Bondeoprøret i Tyssland, og flere af deres Sønner studerede senere i Bittenberg. De var mellem dem, som afgjort

*) Disse gjengivne Breve saa vel som Citaterne af de gamle Beretninger ere meddelte saa godt som ordret, men med ændret Rettskrivning og Ordstilling, især for en lettere Forstaaelses Skyld.

sluttede sig til den aandelige Bevægelse, som udgik der fra; men om der er foregaaet aandelige Brydninger hos dem i denne Anledning, veed man ikke noget om. Snaarest synes dette at maatte have været Tilfældet med hende, hvis Tanker tidlig havde faaet en aandelig Retning. Maaſte har de hørt til de mange her i Landet, i hvis Tanker den gamle Kirkeorden allerede havde tabt sin hele Glans, inden den udvortes faldt sammen, saa at de nye Tanker ere komne dem i Møde som en Befrielse fra Afgudsdyrkelse og Selvretfærdighed.

De levede et langt og lykkeligt Liv sammen; efter 43 Aars Ægteſkab døde Elsebe Krabbe først den 8de Marts 1578 paa Laholm Slot. Om hendes sidste Liv gives der en Beretning af en ſamtidig, Præsten i Rødbby, Rasmus Hansen Keravius. Viſt nok ere Datidens mange „Sigprædikener“, hvormed ſaa vel denne Beretning om Elsebe Krabbes Død ſom Datterens tilſvarende Skildring af hendes Faders sidste Levedage er i nær Slægt, ingenlunde i Almindelighed ſaa kristelig forſvarlige, at man paa dem alene kan bygge en paalidelig Dom om vedkommendes hele Leveviſ og Hjærtelag. Men da vi ellers veed, at Elsebe Krabbe var en alvorlig kristelig Kvinde, og da Olive Strams Skildring af hendes Faders Død ikke uden videre kan sættes i Række ſammen med andre paa Embeds Vegne forfattede Sigprædikener, ſaa er der her mere Grund end ellers til at fremdrage diſſe to Beretninger ſom en Prøve paa, hvorledes Datiden ſøgte at bevare Mindet om deres kjæres sidste Levedage og Bortgang her fra.

Efter hin Keravius's Beretning ſkrantede Elsebe Krabbe og var af og til meget ſyg Vinteren igjennem 1577—78; men hun behærſkede ſig ſelv og gjorde ſig raſkere, end hun egentlig var, indtil hun, efter Nytaarsdag at have været ved Herrens Bord i ſit Hjem ſam-

men med sin Husbond, mærkede, at Sygdommen tog til. Da sendtes der Bud efter den kongelige Livlæge Doktor Peder Sørensen; men efter 4 Ugers Ophold paa La-holm lod han hende vide, at hun vistnok ikke vilde komme til sin Sundhed igjen. Hun tog da Afsted med sin Søn Niels, der sammen med Lægen havde været hjemme hos hende, men nu skulde tilbage i Kongens Tjeneste, formanede ham til at være sin Herre og Konge tro og huld, som hans Forældre havde været det, og at holde sig borte fra Drukenstak, Løssagtighed og al anden Daarlighed og vendte saa al sin Tanke til det evige Liv, idet hun gav sig fuldkommen tilfreds med Guds gode, fuldkomne Vilje. Hun plejedes af sine to Døtre Margrete og Elsebe; men ikke heller for dem vilde hun give sig, saa de skulde høre hendes Klage over Smerterne. Hun talte frimodig til dem om sin Død, opfordrede dem til at takke Gud, fordi han havde sparet hende saa længe og nu vilde forløse hende fra denne svigefulde Verden, og bad dem trøste deres gamle Fader, at han ikke skulde græmme sig og fare ilde derved. Den 5te Marts nød hun atter Madveren som den hypperste og dyrebareste Spise til sin Hjemfærd, idet hun helt forlod sig paa den korsfæstede Herre Jesus Kristus, som er død for vore Synder og oprejst til vor Retfærdighed; og nu ønskede hun blot at gaa herfra. Den 8de Marts ved Daggry mærkede hendes Døtre, at Døden nærmede sig; de sendte da strax Bud efter Sognepræsten Hr. Førgen, og da han strax kom og traadte ind til hende, rejste hun sig op i Sengen, som om hun intet fejlede og sagde: „Velkommen, kjære Herre, og hav megen Tak som en kristen Dannemand, fordi I har været min Sognepræst; jeg tog min Herres Jesu Kristi Legeme og Blod til mig i Onsdags“ (da havde nemlig en anden Præst betjent hende i Sognepræstens

Sygdom). Og nu fortsætter Mindestriftet saaledes: „Efter samme Ord talende Hr. Jørgen hende til, sigende: „Kjære Frue, tror I nu det, som I har ladet kjende i Eders Velmagt, at Jesu Kristi Pine og Død har fyldestgjort for Eders Synder?“ Dertil svarede hun: „I skal næst Guds Hjælp ikke tvivle paa min Tro; saa længe jeg lever, da tror jeg stadig, at den korsfæstede Jesus har gjort Fyldest for mine Synder; Gud hjælpe og styrke min Tro, hvorfor skulde jeg ikke tro?“ I det samme op slog hun sine Øjne til en Table, der hang ved Sengenædderne paa et Skjærmbret (paa hvilken Table der var afmalet, hvorledes Jesus blev nedtagen af Korset). „Se,“ sagde hun, „der ser jeg for mine Øjne et Tegns og en Raamindelse om den hellige Udløsning, som er stet for alle mine Synder, at min kjære Herre og Gud har løst mig fra den evige Død; derpaa vil jeg stadig tro og slaa min Lid dertil.“ Og i det samme sagde hun: „Mine kjære Børn! falder ned paa Eders Knæ og beder Gud for mig, ikke om dette Liv, men at Gud vil give mig det evige Liv, og at hans Vilje maa ske!“

Da de igjen rejste sig op, lagde Hr. Jørgen sin Haand paa hendes Hovede, tilfagde hende hendes Synders Forladelse udi Jesu Navn, for hvilket hun takkede ham venligt, idet hun sagde: „Hav Tak! min kjære Herre!“ Derefter begyndte Præsten at læse den Bøn, som staar strevet i Haandbogen: O, almægtigste, evige Gud, du som har lovet dine Børn, at, om end deres Synder ere blodrøde, skulle de dog blive snehvide osv. Denne Bøn læste hun Ord for Ord efter ham indtil Enden. Derefter formanede hun dem alle igjen, at de skulde gjøre Knæfald og bede Gud for hende, at han vilde lindre hendes Pine og styrke hendes Tro indtil Enden. Da dette var gjort, og de alle vare standne op fra Bønnen,

bad hun Præsten, at han vilde endnu en Gang tilsige hende Syndernes Forladelse i Jesu Navn, hvilket han og gjorde.

Da hendes kjære Husbond fornam dette, stod han strax op og gik ind i Stuen til hendes Seng, gav hende sin Haand med grædende Taarer, takkede hende for al kjærlig og kristelig Omgængelse og bad hende derhos, at hvis han nogen Tid havde fortrønet hende med Ord eller Gjerninger, endog i det allerringeste, at hun da vilde tilgive ham det for Guds Skyld. Hun svarede ham og sagde: „Min hjærtetkjære Mand, jeg takker Eder, I har været min Husbond i 43 Aar som en oprigtig, kristen Dannemand og været mig saare god; nu befaler jeg Eder til den hellige Trefoldighed!“ og rakte ham saa sin højre Haand, hvilken hun ikke var mægtig at løfte fra Sengen, før end hendes Datter Jomfru Margrete løftede under.

Imidlertid talede Præsten til hende og sagde: „Kjære Fruel vil I ikke endnu en Gang annamme Guds Søns Legeme og Blod til Eders sidste Spise og Troens Styrkelse?“ Hun svarede og sagde: „O jo, kjære Herre, saa gjerne udi Jesu Navn,“ og strax kaldte hun Pigen og bad hende hente hendes egen Kalk og Dist ind.

Imidlertid adspurgte han hende, om hun vilde af Hjærtet tilgive og forlade alle dem, som havde gjort hende imod. Hun svarede og sagde: „O ja, saa gjerne, Gud veed det, at jeg havde aldrig Had eller Avind i mit Hjærte til nogen, uden hvis jeg var nødt og tvungen til at skulle straffe dem, som havde handlet ilde.“

Derefter bad hendes Døtre Jomfru Margrete og Jomfru Elsebe, som sad paa Knæ foran Sengen hos hende, at hun vilde tilgive og forlade dem og alle deres Søskende, hvad de udi nogen Maade havde fortrønet hende med. Da oplod hun sine Øjne, saae paa dem og

sagde: „O ja, saa gjerne, mine kjære Børn. Jeg formaner Eder, at I skulle være hinanden hulde og gode og ikke tilstede nogen at føre Had eller Usamdrægtighed ind imellem Eder, paa det at ingen skal give Marsag til at sige, at alle mine Børns Eftelighed er lagt i Graven med mig.“ Derefter laa hun saa stille omtrent et Kvarter, og som hun saaledes laa, hørte hun en Hane gale, og det løb for hendes Øren saaledes: „Kristus er død for Eder“, hvilket hun jagde i sin Velmagt altid løb saaledes for hende, saa tit som hun hørte en Hane gale. Som hun nu hørte dette Hanegal, lagde hun sine Hænder sammen og sagde: „Derfor ske ham evig Ære til evig Tid. O, Gud give mig en naadig Dødsstund!“ og saa laa hun stille og talte intet. Og som hun laa saaledes, og ingen havde troet, at hun kunde tale mere, op slog hun sine Øjne og blev sin Husbond vaer, som sad ved Sengen hos hende, og da sagde hun: „Å min fattige gamle Mand!“ og sagde da til sine Døtre: „Mine kjære Børn, lover mig, at I ikke vil forlade Eders Fader, og græmmer Eder ikke, men trøster ham!“ og dermed lod hun sit Hoved falde ned paa sin højre Skulder og laa saa en liden Stund. Strax derefter op slog hun sine Øjne og saae Solen skinne, og hun blev da det Lys vaer, som havde staaet og brændt Matten over, og som ingen for Græmmelse havde agtet at slukke. Thi jagde hun: „Udslugker nu det Lys, Gud give os nu det sande og evige Lys og Liv!“ Dette var det aller sidste Ord, hun talede i denne Verden, og dermed sov hun sagtelig heden, der Aftenen var halv ni den 8de Marts 1578, og lukkede selv sine Øjne, saa at ingen af dem, som var hos, vilde troet, at hun havde opgivet sin Aand!“

Det var paa Opfordring af hendes Datter Anne og dennes Mand Henning Gøye til Kjærstrup (paa Lolland), Høvedsmand paa Nykjøbing Slot, at Præsten i Rødbj

skildrede denne Kvindes Død, saa han har sikkert haft de nærværende Børns Fortællinger at støtte sig til; han siger selv, at Fortællingen er forfattet. Saaledes bøde altsaa en af Datidens fromme lutherste Kvinder, og det var en god Ende paa et virksomt og ædelt Liv.

Peder Stram drog over med sin Hustru sig til Østbirk Kirke ved Urup, hvor hun lagdes til Hvile ved de fleste af sine afdøde Børn; og rimeligvis er han fra nu af bleven paa Urup, hvor han i de senere Aar kun havde været af og til. Her levede han saa i sin Fødeegn sammen med sine Børn, kun lidet optagen af verdslige Hverv, hvilke han som hans Hustru i sin sidste Tid overlod til andre, men idelig og altid optagen af at tjene Gud. Hans Ønske var nu tidlig og silde, at han snart maatte blive forløst af denne onde Verden og komme til sin Hustru, hvem han savnede haardt. Han var træt og trængte til Hvile; men hver Morgen, naar han var staaet op, tog han sin Bønnebog og tjente Gud med Bønner. Saa længe han havde Styrke dertil, søgte han ogsaa Guds Hus om Søndagen; men da han ikke kunde dette længere, lod han om Søndagen, og somme Tider ogsaa andre Dage, prædike for sig i sin Stue og nød da ofte den hellige Nadver, og desuden lod han sine Dreng læse for sig daglig 2—3 Kapitler i den hellige Skrift eller noget af Huspostillen. Saa tit han var mindre rast, sendte han strax Bud efter sin Sognepræst, forligte sig med sin Gud og lod Præsten blive hos sig, til han følte sig stærkere. Om hans sidste Dage fortsætter saa hans Datter saaledes: „Og nu, efter at den Dannemand haver saa lang Tid forsøgt den onde Verden baade udi Modgang og Medgang og var vel bedaget, saa han var aldeles kjed og mæt af dette Liv, haver altid begjæret med idelig Suk, at Gud naadelig vilde forløse ham, haver den evige, gode Gud efter sin gud-

dommelige Vilje besøgt ham med sin faderlige Haand, saa han er bleven noget syg om Løverdagen den 8de Juli 1581, hvorfor han strax haver været sin Sognepræst og Sjælesørger begjærende, hvilket og efter hans Vilje skete, og der han er kommen til ham, haver han befundet sig noget stærkere at være; men dog haver han ikke villet ladet ham fra sig den Dag eller Nat, men han blev hos ham, om hans Svaghed skulde blive større. Om Søndagen den 9de Juli haver han ladet ham fare fra sig at drage til Kirken og prædike og saa prædike for ham, som han og gjorde. Om anden Dagen, som var den 10de Juli, er han bleven om Eftermiddagen meget svag, haver ladet Præsten kalde ind til sig i sit Sengekammer og bad saa, Folkene vilde vige ud. Og som Præsten nu talede til ham og sagde: „Herre, jeg formærker, at I er meget skrøbelig!“ da svarede han: „Ja, det er sandt, at jeg er vist meget svag; derfor haver jeg ladet Eder kalde og begjærer gjerne af Eder paa Guds Vegne Hjælp og Trøst og det højbærdige Alters Sakramente, Jesu Kristi sande Legeme og Blod, til min Sjæls sidste Spise,“ og begyndte saa at gjøre en dejlig og kristelig Betjendelse efter Herrens Budord, som han selv opregnede og læste det ene efter det andet, og med Hjærtens Suk beklagede han sine Ungdomssynder og Brøst og forgangne Levned og Ufuldkommenhed, saa at Taarerne løb ham paa Kinderne, og begjærede Naade og Barmhjærtighed og Syndernes Forladelse af Gud, sin himmelfste Fader, for Jesu Døds og Pines Skyld, som var et fuldt Værd for alle Menneskers Synder, og af Hjærtet sig derpaa forlod. Og der han nu igjen hørte af Præsten Trøst af Guds Ord og smukke Bidnesbyrd af den hellige Skrift om Guds Naade og Barmhjærtighed og derhos Exempler om mange Syndere, som Gud haver givet sit Vensteb og Syndsforladelse, lagde han

sine Hænder sammen, takkede og lovede den barmhjærtige Gud, og efter saadan sin kristelige og ydmyge Bekjendelse og Synders hjærtelige Fortrydelse og faste Tro, Haab og Begjæring har hans Sjælesørger tilfagt ham Guds Vensteb og det evige Liv for Jesu Kristi Skyld. Derefter lod han indkalde alle sine Folk, og som Præsten nu læste Herrens Bøn, svarede han selv med høj Røst: Amen, og annammede saa udi manges Nærværelse Jesu Kristi Legeme og Blod til et vist Pant paa det evige Liv og takkede derfor Gud i Himmelen. Der det var gjort, læste Præsten Betsignelsen over ham, og han svarede selv trøstelig: Amen. Som nu saa den Guds-tjeneste var overstaaet og fuldkommet, begyndte han at tynge, saa at alle tykte, at han sov, og det varede, til Kloffen var tolv om Natten; men derefter begyndte han at røre sig og vaagne op. Da talde Præsten til ham og sagde: „Kjære Herre! tykkes Eder, at det er noget bedre med Eder?“ Da svarede han: „Mig lider nu vel, det bliver nu snart godt!“ Da begyndte Præsten at tale med ham om det evige Liv og om den Glæde, som er beredt for alle Guds Børn, som Esaias siger — 64de Kapitel —, og Apostlen Paulus monne omtale, og St. Peder fornam, der han var paa Hjærget hos Guds Søn, der han blev forklaret. Der han dette hørte, lagde han sine Hænder sammen og takkede Gud for den naadige Trøst og Hjulvaldsje, og derhos takkede han den gode Gud, at han saa lang Tid havde sparet ham og givet ham saa god en Alder og tilmed Lykke og Fremgang her paa Jorden og nu paa sit yderste saa naadig undte ham sin Fornuft, at han kunde sine mangfoldige Synder bekjende, og nu vilde han hjærtelig begjære med den gamle Simeon, at han nu maatte fare i Fred og komme til Glæde og Rolighed. Paa den 11te Juli, som var om Tirsdagen, er hans Søn Niels Skram tid-

SEE GUDS LAM SOM

BORTA GÅKKAN
VERDENS
SYNDEL

HER LIGGER BEGRAFVEN ERLIG
OG VELBYRDIG MAND HER PEDER
SCHRAM TIL WROP RIDERSOM I SIN
THID HAFER VÆRET I KONGERS ATMERALD
ØSTER. OG WESTER. SØEN MOD RIGETS FIENDER
OC DØDE. ÅR. 1581 THEN II DAG I JULI TILAGE
BØD SIN KIERE HØSTRO ERLIG OC VELBYR-
DIG FRWE ELSABE KRÆBE SOM VAR HER
TYGE KRÆBES DATTER AFF BVSTIRV OC DØDE
PAA LAVHOLM. ÅR. 1578 THEN 8 MARTII
GVD GIEVE THENOM BODE MED ALLE
THROE CRESTNE ENGLEDELIC VPSTAN-
DELSE PAA DEN ØDDERSTE DAG AMEN.

ITS

ITS

lig kommen ind til ham, har talt med ham og sidet hos ham noget op ad Dagen, til han tykte, han trættedes og gad ikke mere talt med nogen, men haver ligget ganske stille og intet klaget sig i nogen Maade. Derimellem haver Præsten tit og ofte talt med ham, holdt ham disse Ord for af den hellige Skrift: „Saa elskte Gud Verden“ — Joh. 3 —, ligeledes: „Det er jo visseelig sandt og et værdigt og dyrebart Ord, at Kristus kom til Verden at gjøre Syndere jalige,“ med mange flere trøstelige Ord af den hellige Skrift, og dertil læste han selv med, indtil Præsten til sidst spurgte: „Kjære Herre! tror I fuldkommelig, at Jesus Kristus haver taalt Død og Pine og fuldgjort for Ederes Synder?“ da svarede han: „Ja, det tror jeg visseelig!“ og det var de sidste Ord, han talede her i Verden, og der Klokken var mellem 1 og 2, fornam Præsten og de, hos ham vare, at den almægtigste Gud havde gjort Ende paa dette elendige Liv og kaldet ham til Ro og Hvile. Den almægtigste Gud give ham med alle tro Kristne en ærefuld og glædelig Opstandelse paa sin ærefulde Dommhedag.“

Han jordeedes den 22de August 1581 i sin Sognkirke i Østbirk ved Siden af sin Hustru. En Ligsten med begges Billeder (se foranstaaende Afbildning) lagdes over Gravene, men er nu indmuret i Væggen bag Alteret.

Bed hans Fordefærd var den største Del af Landets fornemste Adels til Stede; foran hans Ligvogn red den af hans Tjenere, som daglig havde været om ham, og førte hans forgyldte Rhyads og hans forgyldte dragne Sværd, med hvilke han red ind i Kirken. Samme forgyldte Sværd blev da til Slut lagt ned paa Risten. Det var det samme Sværd, hvormed Kong Kristjan den 3dje havde slaaet ham til Ridder paa sin Kroningsdag;

det var siden blevet givet Peder Skram, og han havde baaret det i mange Aar med Ære.

Dg med Æren ligger han i sin Grav.

Thi denne sin Ære satte han i at være en redegelig og trofast Mand, gammeldags i Sæder som i Paa-lidelighed, og denne hans Redelighed stod sin Prøve i et vanskeligt Øjeblik. Han havde af sin Fader lært et Ordsprog om „Ulven, som ofte løber ud, hvor Svogeren burde at staa“, og hvor han erfarede Svig, særlig hos dem, som ved Slægtskab eller Venstskab burde været hindrede i saadan Færd, der kunde han bryde ud med dette Ord.

Dg han satte sin Ære i ikke at hidse Menneſter op mod hinanden, men i at forlige de ujambvægtige.

Dg frem for alt satte han sin Ære i at tjene sin Konge og sit Land trofast og uden at ſkaane ſig ſelv ſom en brav Ridderſmand. Derfor fik han Mod og Lykke til at vove, hvad ingen anden Mand i den Tid havde turdet: knække Stormaſten paa Lybætkernes Dr-logſfartøj. Dette er — lad det atter blive jagt — hans Livs Hovedbedrift, der taler til kommende Slægter om, hvad en tapper, modig og dygtig Mandſ Færd kan udrette til at vende Bladet i et Folks Skæbne.

Men al denne Ære lagde han og hans høj-jindede Huſtru for den almægtige og barmhærtige Guds Fodſtamme, at det dog alt ſammen kunde blive til Guds Ære!

Ved

Afsloringer af Mindestenen

paa Vsbirk Kirkegaard

den 22de August 1886.

Saa sage Vikingslægterne glemte
 de dristige Fædres Spor;
 naar op til Leding dem Drotten bød,
 de mødte paa fasten Ford.
 Det donned under Ros, de danske Hovmænd
 der de uddroge.

Paa Havets Strømme Hanjerne iværmed
 og hentede sig Guld og Magt;
 at raade myndigt i By og Land,
 det var deres Hu og Agt.
 Og Lybæk spillede med, da Tærning rullede
 om Danmarks Krone.

Den tredje Kristjan, af Syden kaaret,
 han stjænnede Nøden bedst:
 „Vil Folket værge sit Fædrehjem,
 da jable det Bølgens Hest.“
 Saa kaldte Kongen frem de danske Hovmænd
 til Søs at stride.

Sin Flaade gav han Herren til Urup,
 den frygtløse Peder Skram.
 At Balget var godt, fik Hanserne lært,
 dem voldte han Last og Skam.
 Det donned fra hans Dæk i Svendborg Sund,
 til Sejren var vunden.

Den lybste Vælde paa Nordens Hæve,
 den brast for hans haarde Kno.
 Man kaldte ham „Danmarks Bovehals“;
 thi Lykken hun var ham tro.
 Saa stolt og sadelfast, somjør i Vange,
 red han paa Bove.

Tre Hundred Aar i Graven han sover,
 hans Ry dog ej Stade tog;
 det lever, saa længe Dansten slaar
 endnu under Danebrog.
 „Det donner over Sø, det lysner under Ø,
 mens Tiderne stride.“

G. Ploug.

Kilder.

- C. Paludan-Müller: Grevens Fejde. I og II. 1853—54.
Monumenta historię danicę. Historiske Kildebøger og
Bearbejdelser af dansk Historie, især fra det 16de Aarhundrede.
Red Dr. Holger Rørdam. 2det Bind. 1875.
- Danske Magazin. 3dje Række, 3dje Bind. 1851.
- A. Heise: Kristian den 2den i Norge og hans Fængsel. 1877.
Historisk Tidsskrift. 4de Række, 6te Bind. 1877—78. 2.
S. 115—139.
- L. Holberg: Danmarkshistorie. II. 1753.
Et utrykt Brev paa det kongelige Bibliothek fra Peder Strøm til
en af hans Brødre.
- C. Brandt og L. Helveg: Den danske Psalmedigtning. I. 1846.
- A. Fryxell: Berättelser ur svenska Historien. III. 1860.
- Kr. Erslev: Røge og Lensmand. 1879.
- L. Helveg: Den danske Kirkes Historie efter Reformationen. 1851.

